

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SPOLUPRÁCE MATEŘSKÉ ŠKOLY A RODINY

Cooperation Kindergarten with family

Autor práce: Jana Kovářová, obor Pedagogika, studium
magisterské, kombinované

Vedoucí práce: PhDr. M. Vítěčková, Ph.D.

Rok: 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Spolupráce mateřské školy a rodiny vypracovala samostatně, a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze 5. března 2010

Podpis

Velmi děkuji PhDr. Michaelle Vítečkové, Ph.D., za trpělivost, odborné vedení a podnětné rady, které mi pomohly při vypracování práce. Zároveň děkuji ředitelkám mateřských škol, které spolupracovaly při výzkumném šetření.

Obsah diplomové práce

I. ÚVOD	2
II. TEORETICKÁ ČÁST	
1. MATEŘSKÁ ŠKOLA	3
1.1. Informatorium školy mateřské	3
1.2. Vznik a vývoj instituce mateřské školy	5
1.3. Současná mateřská škola	11
1.3.1. Cíle mateřské školy	11
1.3.2. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	12
1.3.3. Školní vzdělávací program	14
1.3.4. Osobnostně orientovaná výchova	15
1.4. Učitelka mateřské školy	19
1.5. Současná mateřská škola a její problematika	22
2. SPOLUPRÁCE MATEŘSKÉ ŠKOLY A RODINY	
2.1. Funkce a význam vztahu mateřské školy a rodiny	25
2.2. Legislativní vymezení a vývoj spolupráce	25
2.3. Východiska a formy spolupráce v programech mateřských škol	29
2.4. Oblasti spolupráce mateřské školy a rodiny	33
2.4.1. Adaptace dítěte na prostředí mateřské školy	34
2.4.2. Průběžná spolupráce mateřské školy a rodiny	38
2.4.3. Spolupráce před vstupem do základní školy	42
III. EMPIRICKÁ ČÁST	46
1. Formulace problému	46
2. Cíl šetření a stanovení hypotéz	48
3. Charakteristika výzkumného vzorku	50
4. Použité metody	52
5. Průběh výzkumného šetření	54
6. Výsledky výzkumného šetření	55
7. Diskuse k výsledkům šetření	71
8. Závěr výzkumného šetření	74
IV. ZÁVĚR DIPLOMOVÉ PRÁCE	75
V. ANOTACE	
VI. BIBLIOGRAFIE	
VII. PŘÍLOHY	

I. ÚVOD

Základním a nejpřirozenějším prostředím, které má nenahraditelný vliv na utváření dětské osobnosti, je rodina. Od nejranějšího věku dítěte uspokojuje jeho základní biologické potřeby, vedle nichž musí být zároveň uspokojovány i určité sociální a psychické potřeby, především potřeba bezpečí a trvalého citového vztahu. Poskytuje dítěti základní vzorce pro poznávání světa, má významný vliv na utváření představ o sobě samém. Prostřednictvím rodiny dítě dostává potřebné podněty, jež zpracovává a tím se na utváření své osobnosti samo podílí. Kromě míry a kvality poskytovaných podnětů je důležité i to, jak se s nimi dítě vyrovnává. Dítě přijímá vlivy kultury, do které patří, osvojuje si hodnoty a morální normy. Z reakcí rodičů, z odměn a trestů, se dozvídá nejen to, co je špatné a správné, ale i to, jak je ve svých činnostech úspěšné.

V rodině se uskutečňuje postupná adaptace na společenské prostředí. Předškolní období je významnou dobou sociálního vývoje, rodina je pro dítě stále nejvýznamnější, postupně se však důležitou stává i skupina vrstevnická. Kontakt s vrstevníky většinou zprostředkovává mateřská škola.

Současná mateřská škola je orientována na rozvoj dětské osobnosti a na vzájemnou kultivaci vztahů mezi dětmi. Ve skupině dětí získává nové sociální zkušenosti s vrstevníky i s novou autoritou. Předností mateřské školy může být zajištění vývoje dětem i z prostředí, kde dětem nemusí být vždy poskytována takové péče rodiny, jakou dítě potřebuje. Jsem přesvědčena, že vzájemná propojenost vztahů rodiny a školy významně přispívá k úspěšnému rozvoji dítěte v budoucnu.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. MATEŘSKÁ ŠKOLA

Mateřská škola je tradiční institucí, která zajišťuje výchovu a vzdělávání dětí od tří do šesti let. Pokud se zabývám tématem instituce mateřské školy, nemohu opomenout významná historická fakta podílející se na vzniku mateřských škol, ale i mající vliv na současnou koncepci předškolního vzdělávání.

1.1. Informatorium školy mateřské

Jan Amos Komenský jako první vytvořil dílo, v němž velmi důležitou a významnou úlohu přisuzuje právě předškolní výchově, poprvé v dějinách odůvodnil nutnost předškolní výchovy.

Informatorium školy mateřské lze chápat jako první ucelený program zaměřený na výchovu i vzdělávání předškolního dítěte. V době Komenského mělo sloužit jako příručka pro rodiče, jak vychovávat své děti doma. „Informatorium školy mateřské to jest Pořádná a zřetelná zpráva, která rodičové pobožní, i sami, i skrze chůvy, pěstouny a jiné pomocníky své, nejdrážší svůj klenot, dítky své milé, v prvním jejich a počátečním věku rozumně a počestně k slávě Bohu, sobě ku potěšení, dítkám pak svým na spasení vésti a cvičiti mají¹“. Školu mateřskou chápal jako mateřský klín, matku i ostatní členy rodiny, nikoli jako instituci, jak ji chápeme dnes.

¹ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. 2. vyd. Praha : Academia, 2007. ISBN 978-80-200-14. s. 15.

Z celého textu Informatoria je patrné úsilí Komenského založit výchovu na znalosti jeho přirozeného vývoje. Rozumí jím vývoj vnitřních vloh s cílem jejich harmonického rozvíjení bez násilného zasahování zvnějšku. Tato přirozená výchova má probíhat velmi citlivě s respektováním přirozených potřeb dítěte. Za součást přirozenosti pokládá i aktivitu dítěte. Vedle role matky zdůrazňuje i důležitou úlohu otce, doporučuje úzký tělesný kontakt matky, otce a narozeného dítěte. Matka má mít schopnost vcítění a porozumění pro skutečné potřeby dítěte, pomoci dítěti, aby si pozvolna zvykalo určitému řádu. Odmítá krajně autoritativní výchovu, ale zároveň nesouhlasí ani s nadměrně povolnou výchovou.

Komenský byl zároveň skvělým znalcem nejen fyzického zrání dítěte, ale i vývoje z hlediska psychického. K jednotlivým vývojovým obdobím připojuje konkrétní doporučení čemu všemu děti učit, jak s nimi zacházet, jak pečovat o jejich stránku psychickou. Nastiňuje ucelený systém učiva, do kterého zahrnuje složku rozumovou, pracovní, řečovou, mravní, estetickou a náboženskou. Již ve své době perfektně vystihl podmínky zralosti dítěte pro školní práci. „Znamení pak, hodí-li se již do obecné školy dítě budou: 1. Jestliže umí, což v mateřské škole uměti mělo²“. Zdůrazňuje, že je nutné včas děti pro školu připravovat, klade do popředí vytvoření kladného postoje dítěte ke škole i k budoucímu učiteli. Současně upozorňuje na individuální rozdíly mezi dětmi.

Přestože dílo Komenského vzniklo téměř před 380 lety, domnívám se, že má i v současnosti velký význam pro současné předškolní kurikulum. Lze v něm nalézt ideje, které přes staletí neztratily na své aktuálnosti.

² KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. 2. vyd. Praha : Academia, 2007. ISBN 978-80-200-14. Jak dlouho mládež v mateřské škole zdržovati sluší, s. 87-89.

1.2. Vznik a vývoj instituce mateřské školy

Období průmyslové revoluce na konci 18. století a s ní spojená strojní výroba vyžadovala práci nejen od mužů, ale i od žen. Malé děti tak zůstávaly samy doma bez dozoru a potřebné péče. Tehdy se projevila nezbytnost zřizování veřejných institucí pro předškolní děti. Zpočátku bylo posláním předškolních institucí zajistit péči o děti opuštěné, odložené a sirotky. Postupně se však ukázalo, že „prostřednictvím institucionální výchovy můžeme přípravu dítěte na život zdokonalovat, urychlovat a vylepšovat tak cestu dítěte k dospělosti“³.

Počátkem 19. století vznikaly instituce typu opatroven, dětských škol a školek. V roce 1809 založil Robert Owen tzv. školu pro nejmenší, „infant school“. Jeho cílem bylo zbavit pracující rodiče starostí o děti a poskytovat dětem pobyt na zdravém vzduchu, v kulturním prostředí s možností všestranného vývoje. Základním vodítkem při výchově měla být přirozenost, hlavní důraz byl kladen na rozvíjení mravních dovedností. Samuel Wilderspin, následovník Owena, dosavadní program rozšířil o počáteční vyučování čtení, počtům a věcnému učení.

V českých zemích takto podobně vznikaly první opatrovny, v Karlíně a Na Hrádku. Obě byly otevřeny 1. března 1832. Karlínská opatrovna byla zřízena z útulku pro osiřelé děti za epidemie cholery, svoji činnost zahájila ihned. Opatrovna Na Hrádku svoji činnost zahájila až v říjnu. Na Novém Městě ji zřídil dobročinný spolek, který sdružoval příslušníky šlechty, duchovenstva a zámožné občany. Jednalo se o soukromý ústav, který poskytoval výchovnou péči bezplatně. Opatrovna byla určena pro 300 dětí ve věku od 2 do 5 let. Děti zde trávily celý den, některé chodily po obědě domů. Menší děti se zabývaly hrovým způsobem, starší od 4 let se účastnily vyučování. Mimo vyučování se zabývaly hračkami, ručními pracemi, účastnily se prací na zahradě. Prvním správcem a učitelem této opatrovny byl Jan

³ OPRAVILOVÁ, Eva, GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Léto v mateřské škole : kurikulum předškolní výchovy 2. díl*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-245-9. Cíle předškolní výchovy včera, dnes a zítra, s. 13-19.

Vlastimír Svoboda. Na základě Wilderspinova programu vypracoval výchovný systém, který uveřejnil v díle Školka čili prvopočáteční praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a zušlechtnění srdce s navedením ke čtení, počítání a rejsování pro učitele, pěstouny a rodiče. Kniha obsahovala metodicky propracovaný systém látky v 57 kapitolách, které byly doplněny příslovími, pořekadly a mravními ponaučeními. Látka byla zpracována do integrovaných bloků, které zahrnovaly témata přírody, mezilidských vztahů, práce, počátky trivia, tělesnou a mravní výchovu, zpěv a kreslení. Při zpracování vycházel ze zásad názornosti, všestrannosti a posloupnosti Komenského. Jeho dílo představovalo v té době propracovaný systém počátečního vzdělávání.

V roce 1864 založil Jakub Heinrich v Praze první českou zahrádku. Ta byla součástí soukromého ústavu, v jehož rámci získávaly přípravu budoucí vychovatelky v dětských zahrádkách. Práce zde probíhala po vzoru Friedricha Fröbela. Zastával názor, že rodina je nejdůležitější vychovatel a ženy mají svůj význam nejen v rodičovské roli, jsou také schopné děti vychovávat. Školu pak chápal jako komunitu, v níž se působení domova a školy spojuje, „Žijme se svými dětmi a ony ať žijí s námi, a tak skrze ně dosáhneme všeho, co všichni potřebujeme“⁴. Za přirozený prostředek kontaktu dítěte s prostředím považoval hračku. Zde je jeho významná myšlenka užitečného zaměstnání dětí pomocí promyšlených herních materiálů. Vybíral především ty předměty, které mají určité vlastnosti, a které jsou z výchovného hlediska významné. Jeho dárky se tak staly prvními didaktickými pomůckami.

Za velmi významný mezník nejen pro předškolní vzdělávání lze považovat rok 1869. Velký říšský zákon z tohoto roku ukládal zřizování mateřských škol při každém ústavu pro vzdělání pěstounek a doporučoval zřizovat podle potřeby předškolní instituce při obecných školách⁵. Tento zákon

⁴ FRÖBEL, W. In: BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova : deset principů moderní pedagogiky a její aplikace v praxi*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5. Deset obecných principů průkopníků výchovy, s. 21.

⁵ VÁŇOVÁ, Růžena, et al. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. Praha : Pedagogická fakulta UK v Praze, 1997. ISBN 80-86039-29-3. školský zákon z roku 1869, s. 207-217.

byl v roce 1872 konkretizován. Opatrovny a jesle měly úkol pečovatelský, mateřské školy byly chápány jako instituce výchovné. Cílem bylo podporovat rodinnou výchovu, tělesný, duševní a smyslový vývoj, připravovat na školní vyučování. Mateřské školy měly být zřizovány při dívčích školách, aby se v nich dívky učily správně vychovávat děti, a staly se tak dobrými matkami. Zároveň zaznělo doporučení, aby dosavadní opatrovny byly zaměněny na mateřské školy, aby byla zvýšena pedagogická úroveň, z mateřské školy se mělo odstranit veškeré vyučování čtení, psaní a počítání.

První mateřská škola, Školka u Svatého Jakuba v Praze, byla založena roku 1869. Jednalo se o instituci veřejnou. Materiální a personální podmínky zajišťovala obec pražská, o stravování a ošacení chudých dětí se staral dobročinný spolek. Zásahu na jejím zřízení měla Marie Riegrová-Palacká, významný podíl na utváření výchovné koncepce pak Barbora Ledvinková. Výchova měla náboženský charakter, důležitou součástí denního programu bylo vyučování, které však konkretizací zákona v roce 1872 bylo odstraněno. Výchovný program vycházel z Fröbelovy soustavy, z francouzského systému Cape-Carpentierové a české Svobodovy Školky. Jedním z hlavních cílů byla příprava dítěte na vyučování formou cvičení těla a smyslů s přiměřeným pěstováním ducha. Výchovná práce se zaměřovala na zvyšování tělesné zdatnosti, duševní vývoj byl podporován hrami, kreslením, tělocvikem, zpěvem, vyprávěním a pracemi na zahradě.

První polovina 20. století byla ovlivněna reformním hnutím, které usilovalo o novou výchovu, o změnu obsahu výchovy a vzdělávání. Tento trend zasahoval i do prostředí mateřského školství, objevovaly se snahy, které usilovaly o mateřské školy, jež budou respektovat svobodu dítěte⁶. Na 5.

„§10. Při školách obecných zříditi se mohou, zvláštní zření majíc ku potřebám místním, školky pro opatrování, vychovávání a vyučování dítek, které ještě nejsou povinny do školy choditi,..."

„§27. ...a při každé vzdělavatelně učitelkyň zřídí se také zahrada dětská.“

⁶ Snahy navázaly na světové reformní hnutí, proud, který kladl důraz na dítě jako na člověka s jeho specifickými přednostmi, které se mají v plnosti rozvinout, v žádném případě nesmějí být potlačeny, utlumeny drezurou nebo opomenuty. Mezi hlavní představitele tohoto proudu patřili

sjezdu pěstunek mateřských škol v roce 1908 předložila Ida Jarníková Návrh zákona pro školy mateřské, který zdůrazňoval nezbytnost respektovat potřeby dítěte a nutnost odstranit z programu mateřských škol školské způsoby práce. Kromě požadavků týkajících se zlepšení hmotných, právních a společenských podmínek učitelek bylo apelováno na změnu prostředí mateřských škol, tzn. oddělení od škol obecných a jeslí, a na změnu vnitřního uspořádání školy. V Brně založila reformní školku Anna Süssová.

V roce 1948, kdy byl vydán Zákon o jednotné škole, se mateřská škola stala součástí školského systému. Zákon uváděl, že „mateřská škola poskytuje v těsné souvislosti s rodinou dětem ve věku od tří let do doby, kdy začnou docházeti do národní školy, výchovnou péči a zdravotní a sociální ochranu“⁷. Veškeré reformní snahy, které stavěly do popředí předškolního kurikula potřeby dítěte a jeho osobnostní rozvoj, byly brzděny a postupně se od nich upouštělo. Pracovní program pro mateřské školy z roku 1948 navodil univerzální a závazný ideologicko-výchovný směr orientovaný ke kolektivismu. Cíl výchovy v mateřské škole nespočíval v rozvoji samostatné osobnosti, nýbrž ve formování uvědomělého občana oddaného socialismu.

V roce 1953 vyšly Prozatímní osnovy pro mateřské školy, směrnice závazná pro všechny mateřské školy. Zde se poprvé objevilo rozčlenění obsahu do výchovných složek. Byla stanovena organizace dne i formy výchovné práce. Toto pojetí omezovalo možnost respektovat přirozené dětské potřeby a uplatňovat individuální přístup. Jako definitivní podoba z předchozích let následovaly Osnovy výchovné práce pro jesle a mateřské školy. Cíl, poslání i úkoly byly orientovány k výchově dorůstajícího pokolení komunistické společnosti, přesto doporučovaly přizpůsobovat výchovnou práci s ohledem na vývojové potřeby. V další etapě byly osnovy postupně nahrazovány programy. Program výchovné práce v jeslích a mateřských školách představoval pro školy směrnici, pro jesle pouze doporučení. Program

Ellen Keyová, Marie Montessori, Helen Parkhurstová, Peter Petersen, Rudolf Steiner, Ovide Decroli.

⁷ VÁŇOVÁ, Růžena, et al. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. 1. vyd. Praha : Pedagogická fakulta UK v Praze, 1997. ISBN 80-86039-29-3. Zákon o jednotné škole, s. 252-261.

vycházel z věkových zvláštností dětí, propojením jeslí a mateřské školy mělo dojít ke sjednocení výchovných postupů pro celé předškolní období dítěte. Formuloval nejen požadavky na učitelky, současně obsahoval i požadavky na dovednosti, poznatky a chování dětí.

V 70. letech se v programech objevovaly snahy, jejichž cílem byla stimulace a akcelerace vývoje⁸. Výchova a vzdělávání v mateřských školách bylo zaměřeno na intenzivní přípravu na školu a školní práci, obsahovalo základy prvopočátečního vyučování. Do denního programu mateřské školy byla pro předškolní děti zařazována dvě zaměstnání, jež měla připravovat na vyučovací hodiny ve škole. Odtud pramení i vznik tzv. přípravných oddělení zřizovaných pro děti, které nebylo možno v mateřské škole umístit.

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy z roku 1978 se od školských způsobů práce odklonil, přesto v důsledku normalizace ukládal předškolní výchově opět nutnost prohloubit ideově výchovné působení. Tento program rozšířil „vliv školní instituce na rodinu a vytvořil předpoklady pro to, aby se mateřská škola mohla stát centrem pedagogické osvěty a poradenství pro rodiče“⁹.

Posledním dokumentem před významnými změnami v roce 1989 byl Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, závazný pro práci v mateřských školách. Obsahoval pět základních výchovných složek s podrobnými úkoly pro jednotlivé věkové skupiny. Nevyžadoval již striktní dodržování denního režimu, „jakákoli strnulost či těžkopádnost, projevující se snahou učitelky vynucovat si od dětí přesné dodržení stanoveného režimu i za výrazně změněných podmínek, není v souladu ani se zájmy dětí, ani se specifikou mateřské školy“¹⁰, přesto probíhala práce učitelek podle

⁸ Haed Start program, federální komplexní program v USA. Kladl důraz na rozvoj psychických funkcí, na rovné šance ve vzdělávání. Do obsahu vzdělávání byla zařazena množinová matematika, rané čtení. Zvláštní pozornost byla věnována handicapovaným dětem.

⁹ BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-537-7. Programy výchovné práce , s. 15.

¹⁰ *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství,n.p., 1984. ISBN 14-648-84. Uspořádání života dětí a organizace dne v mateřské škole, s. 65.

navrhovaného harmonogramu. Učitelky v tehdejších podmínkách zřejmě nedokázaly využít uvolnění, které jim bylo nabídnuto.

Do roku 2002 většinou institucionální předškolní výchova probíhala bez závazného vzdělávacího programu, i když bylo možno vycházet z Programu výchovné práce z roku 1984. V této době některé školy začaly využívat alternativních programů, které využívaly prvků reformního pedagogického hnutí. Tehdy se objevuje osobnostně orientovaný model výchovy dítěte.

1.3. Současná mateřská škola

Současná podoba mateřských škol byla velice ovlivněna politickými, ekonomickými i společenskými změnami v roce 1989. Došlo k výraznému posílení autonomie škol, včetně škol mateřských. Na rozdíl od předchozích let dostaly školy možnost nejen samostatně a účelně nakládat se svými finančními prostředky, ale zároveň získaly i pravomoc rozhodovat o personálních otázkách školy, ředitelům byly dány kompetence spojené s odpovědností za pedagogický proces ve škole. Toto bylo provázáno i vznikem a postupným rozvojem soukromého školství. Zřizovatelem školy ve většině případů bývá obec (95,9%), méně již krajský úřad a soukromý sektor (1,7%), nejmenší podíl pak mají školy církevní (0,5%) a školy zřízené ministerstvem školství (0,2%). V důsledku snížení porodnosti se počet mateřských škol od roku 1989 výrazně snižoval, teprve od školního roku 2008/2009 se jejich počet nepatrně zvýšil¹¹.

1.3.1. Cíle mateřské školy

Mateřská škola zajišťuje institucionální předškolní vzdělávání, je součástí vzdělávací soustavy a představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Podle školského zákona „předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem

¹¹ *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. 1 Praha : 2009 , 13. 8. 2009 [cit. 2009-11-05]. Ročenky školství v ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/rubrika/98>>.

Ve školním roce 1989/1990 existovalo 7 328 mateřských škol, v roce 2008/2009 4 694 škol.

do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami¹².

Cílem institucionální předškolní vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu, zajistit dostatek mnohostranných a přiměřených podnětů pro další rozvoj dítěte, vést ho k aktivnímu učení, připravovat, vytvářet předpoklady a motivovat dítě pro další vzdělávání. Opomíjena nemá být osobnost dítěte, jeho tělesný ani psychický rozvoj. Základním výchozím a povinným dokumentem vyjadřující toto hlavní poslání je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

1.3.2. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) představuje státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů. Pojem kurikulum se začal v našich podmínkách objevovat až v 90. letech 20. století. Eva Opravilová¹³ píše o kurikulu jako o velmi širokém pojmu zahrnující v sobě procesy, prostředky i podmínky k dosažení cíle. Rozlišuje tři základní podoby kurikula:

- 1) kurikulum jako vzdělávací program, plán;
- 2) kurikulum jako obsah výchovně vzdělávacího působení, tedy vše, co se odehrává v mateřské škole;
- 3) kurikulum jako výsledek působení, veškerá zkušenost, kterou si dítě osvojí, vše, co v mateřské škole v procesu působení získalo.

¹² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2004 , 1. 9. 2007 [cit. 2009-11-18]. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.

¹³ OPRAVILOVÁ, Eva, GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jaro v mateřské škole*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-210-6. Co je to kurikulum, s. 12.

Vzdělávací program vymezuje cíle a pojetí předškolního vzdělávání, klíčové kompetence, tzn. předpokládané soubory vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, jež by měly děti získat před nástupem do základní školy.

Hlavní prostředek vzdělávání dětí v mateřské škole je vyjádřen v obsahu (učivu) předškolního vzdělávání. Ten představuje vnitřně propojený celek členěný do vzdělávacích oblastí (biologická, psychologická, interpersonální, sociálně kulturní a enviromentální). Na rozdíl od výchovných složek v Programu výchovné práce jsou jednotlivé oblasti uspořádány tak, aby bylo možno jednotlivé oblasti vzájemně propojovat a integrovat, aby výchova a vzdělávání se staly komplexnější a kvalitativně dokonalejší.

Rámcový vzdělávací program jako výchozí dokument mateřským školám poskytuje možnosti, jak zabezpečit výchovu a vzdělávání předškolních dětí s ohledem na vývojové fyziologické, kognitivní, sociální a emocionální potřeby dětí. Popisuje podmínky, které představují ideální podobu vzdělávání. Prostředí mateřské školy by mělo nabízet maximálně podnětné a vstřícné prostředí, zajímavé a obsahově bohaté, kde se dítě bude cítit bezpečně a spokojeně, a kde bude mít možnost se přirozeně projevovat. Významnou roli v procesu výchovy a vzdělávání má uplatňování odpovídajících metod a forem práce, především hra a učení založené na vlastním prožitku, zkušenosti.

Konkrétní realizace programu se uskutečňuje podle dokumentu každé konkrétní školy, školního vzdělávacího programu.

1.3.3. Školní vzdělávací program

Povinnost vycházet při výchově a vzdělávání z vlastního školního vzdělávacího programu (ŠVP) se vztahuje na všechny mateřské školy zařazené do sítě škol (školského rejstříku). Většina mateřských začala vytvářet své programy ještě před tím, než se toto stalo povinností¹⁴.

Vlastní program musí být vypracován podle zásad, jež vymezuje RVP PV s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám a možnostem školy¹⁵. Při tvorbě vlastních programů může mateřská škola využít různých metodických a programových východisek, např. program Začít spolu, program Montessori, Waldorfský systém či Kurikulum podpory zdraví.

Jako ředitelka mateřské školy mám s tvorbou ŠVP velmi osobní zkušenosti. Jeho zpracování předcházela analýza stávajícího stavu a toho, kam bychom se v budoucnu chtěli dostat, kam chceme směřovat (SWOT analýza), na níž se podíleli nejen pedagogické pracovnice, ale i ostatní zaměstnanci školy. Domnívám se, že i oni jsou nezbytnou součástí vzdělávacího procesu. V průběhu čtyř let jsem program aktualizovala nejen pro to, aby popisoval mateřskou školu tak, jak ve skutečnosti funguje, ale především byl upraven vzdělávací obsah proto, aby vzdělávací nabídka byla dostatečně pestrá, mnohostranná, zajišťovala návaznost, aby integrované bloky byly dostatečně široké, srozumitelné, a aby zbytečně neomezovaly pedagogy při jejich práci a tvorbě třídních programů.

V současné době mám možnost hodnotit zpracování školních vzdělávacích programů jiných mateřských škol, pro českou školní inspekci jako osoba přizvaná provádím hodnocení souladu školního vzdělávacího

¹⁴ PROKEŠOVÁ, Ludmila, SVOBODOVÁ, Eva. Učitelky MŠ hodnotí práci s RVP PV. *Informatorium*. 2005, č. 10, s. 7-9.

Na základě diskusí a debat vznikl materiál popisující názory a zkušenosti učitelek a ředitelek mateřských škol. Kromě jiných oblastí se respondenti shodli na tom, že program vytváří velké možnosti pro sociální učení dětí, ale zároveň klade větší nároky na některé kompetence učitelek, především osobnostní, sociální a profesionální.

¹⁵ SMOLÍKOVÁ, Kateřina, et al. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. Dostupný z WWW: <vuppraha.cz>. ISBN 80-87000-00-5. Zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu, s. 41-43.

programu s požadavky RVP PV, tzv. komparativní analýzu. Tato analýza je zaměřena na to, zda programy mateřských škol splňují kritéria daná RVP PV¹⁶. Setkávám se s programy, které jsou plně vyhovující, ale i s těmi, kde jejich zpracování vypovídá o tom, že slouží pouze jako povinný materiál, který však v praxi nelze použít, nevypovídá o škole nic konkrétního. Velmi často bývají nedostatečně zpracovány konkrétní podmínky školy, nejsou zohledněny reálné podmínky ani další záměry, je popsán spíše stav ideální tak, jak je uvedeno v RVP PV. Ředitelky si zřejmě s nimi nevědí rady, a tak je opíší. Další oblastí, která nebývá dostatečně zpracována, je obsah vzdělávání. V mateřských školách je zavedeno plánování na třídní úrovni, které školy pravděpodobně nechtějí měnit. Takto nevychází třídní program ze školního programu, ale spíše opačně. Ve školním programu je uveden pak pouze výčet témat třídního programu bez charakteristiky hlavního smyslu integrovaných bloků. Přestože úroveň školních programů a plánování není ideální, vzdělávací proces, jak se poté ukazuje v praxi, bývá velmi kvalitní.

1.3.4. Osobnostně orientovaná výchova

Pohled na dětství a dítě se v minulosti vyvíjel stejně, jako se vyvíjelo i jednání s ním. Na jedné straně nebylo dítě chápáno jako samostatná lidská osobnost, na druhou stranu však existovaly názory, jež význam dětství a dítěte uznávaly. Významným impulzem vyzdvihující pozitivní kvality dítěte byla reformní pedagogika. Vychází z filozofie přirozené výchovy, která respektuje potřeby a vrozené instinkty. Podle tohoto pedocentrického přístupu má výchova rozvíjet především to, co je člověku vlastní, co vyjadřuje jeho jedinečnost a osobitost, rozvíjí tvořivost a podporuje samostatnost. Toto hnutí

¹⁶ SMOLÍKOVÁ, Kateřina, et al. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. aktualiz. vyd. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. Dostupný z WWW: <vuppraha.cz>. ISBN 80-87000-00-5. Kritéria souladu rámcového a školního vzdělávacího programu, s. 44.

obrátilo svůj postoj k dítěti a ovlivnilo téměř celé 20. století, jeho myšlenky jsou i součástí osobnostně orientovaného modelu výchovy.

Jde o model výchovy, který prosazuje přístup, jehož cíle směřují k dítěti, k jeho rozvoji a učení. Uplatňuje integrované vzdělávání, které svým obsahem a svými metodami práce založenými na prožitkovém učení umožňuje dítěti vnímat svět v jeho přirozených souvislostech a získávat globálnější, srozumitelnější a reálnější pohled na svět a aktivní postoj k němu. Posláním mateřské školy je zprostředkovávat a předávat dětem základní životní zkušenosti na principu uspokojování individuálních potřeb a zájmů dětí, a to vše v úzké součinnosti s rodinou. Vztah učitelky k dítěti je tak zbaven tradiční autoritativnosti, snahy o nadvládu nad dítětem, dítě se stává partnerem. Dítě takto dostává šanci spolurozhodovat, souhlasit i oponovat.

Pro naplnění tohoto poslání je důležité, aby pro děti bylo učiněno vše, co je pro rozvoj osobnosti dítěte žádoucí. Helus¹⁷ se zaměřuje na tři základní předpoklady, na co je třeba v přístupu k dítěti dbát:

- odkázanost;
- směřování;
- potenciality.

Odkázanost dítěte chápe ve dvojím smyslu. Na jedné straně je to odkázanost na rodičích, kteří uspokojují základní biologické, psychické a fyzické potřeby dítěte. V případě, že jsou tyto potřeby nedostatečně uspokojovány, dochází u dítěte ke stagnaci, dítě se nerozvíjí tak, jak by mělo, není aktivní, nedosahuje svých cílů, neutváří se u něj postoje, hodnoty, nevyrůstá z něj osobnost. Na straně druhé je společnost, která, pokud občana ignoruje, činí z něj izolovaného jedince, který nebude schopen podílet se na produkci hodnot a pro společnost bude nepoužitelný. Helus se domnívá, že je třeba rozlišovat různé přístupy druhých lidí k odkázanosti dítěte. Pro to, aby

¹⁷ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele a rodiče*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0. Tři výchozí předpoklady osobnostního pojetí dítěte, s. 91-102.

dítě nacházelo uspokojení, je potřeba, aby učitel, rodič neprosazovali jen své cíle vůči dítěti, ale naopak podporovali aktivitu dítěte, aby ono samo mělo podíl na svém růstu. S odkázaností souvisí i směřování, kdy dítě hledá různé cesty, jak se z odkázanosti vymanit. Velkou pozornost Helus věnuje potencialitám, které nechápe jen jako měřitelné výkony, ale jejich součástí jsou i jiné kvality osobnosti, jako např. být šťastný, vnímat lásku a sympatii druhých a odpovídat vlastními projevy náklonnosti. Za velmi důležité považuje, aby potenciality dítěte nebyly potlačovány nesprávným přístupem, negativním posuzováním, které může mít vliv na sebepojetí dítěte.

V prostředí mateřské školy se, podle mého názoru, tento přístup zakládá především na pochopení toho, že dítě je třeba chápat jako jedinečnou, neopakovatelnou osobnost, která má právo být sama sebou, a být kladně přijímána. Dítě takto dostává příležitost přirozeně se projevovat, nebát se vyjádřit svobodně svá přání, potřeby, pocity. V praxi to však neznamená, že by dítěti mělo být splněno jakékoli přání. Organizace v mateřské škole má svůj režim, řád a pravidla, která neomezují svobodu dítěte, ale jsou nastavena tak, aby prostředí bylo bezpečné, vyrovnané, a zároveň aby děti byly postupně vedeny k tomu, že existují hranice, které nemají být překročeny. Jiří Pelikán ve své knize píše, „...že od útlého dětství by měly být děti vedeny nejen k rozšiřování hranic své svobody postupně s věkem, ale současně k pochopení úzké vazby mezi svobodou a odpovědností“¹⁸.

Jsem přesvědčena, že prostředí mateřské školy nabízí optimální podmínky pro to, aby rozvoj dítěte byl podporován laskavým přijetím, uspokojováním jeho individuálních potřeb, přestože je nutné chování dětí korigovat přiměřenými zásahy a pravidly. Základní potřebou a činností dítěte v předškolním období je hra, tedy i čas pro volnou hru je nezbytný. Dovoluje naplňovat potřeby dítěte, zkušenosti, vědomosti, zájmy, dětské vztahy. Prostřednictvím hry se dítě učí, poznává okolní svět, komunikuje se svým okolím. Pozorování, rozbor hry napomáhá zkušenému pedagogovi více dítě poznat, je výchozí pro pedagogickou diagnostiku. Záleží na tom, jakým

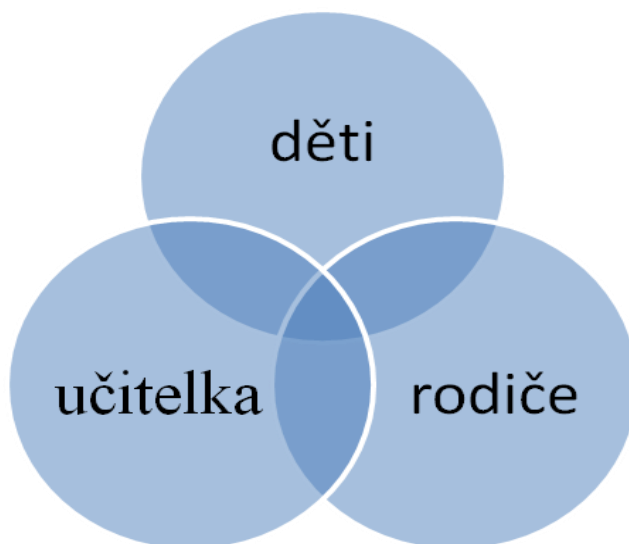
¹⁸ PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. 1. vyd. Ostrava : Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8. Výchova a sebevýchova svobodné, odpovědné osobnosti, s. 205.

způsobem pedagog využije získané poznatky pro další práci, aby věděl, jak k dítěti přistupovat, na jaké oblasti rozvoje se soustředit. Základním předpokladem je ztotožnění učitelk s novým pojetím výchovy.

Uplatňování osobnostně orientovaného přístupu však v praxi bývá někdy velmi těžké. Překážky spatřuji na jedné straně v nedostatečném odpoutání se od tradiční role učitelky, která byla dominantní osobou výchovného procesu, v obavě učitelk z toho, že nebudou splněny všechny dané cíle a naplánované činnosti. Na základě mého výzkumného šetření se domnívám, že prozatím chybí zájem učitelk více se o novém modelu výchovy dozvědět. Na druhou stranu však v současné době postrádám nabídku vzdělávacích center v oblasti osobnostně orientovaného modelu výchovy. Přesto všechno si myslím, že je kvalita práce učitelk na velmi dobré úrovni.

1.4. Učitelka mateřské školy

Mateřská škola představuje velmi širokou síť sociálních vztahů, které se významnou měrou podílejí na celkovém klimatu školy. Do vztahů a interakcí vstupují a na jejich podobě se podílejí učitelky, rodiče a děti.

Za nejvýznamnější rovinu vztahů považují interakci mezi učitelkou a dítětem. Další důležitou rovinu tvoří vztahy mezi učitelkami a dalšími zaměstnanci školy. Nedílnou součástí života v mateřské škole, která má nezanedbatelný vliv na rozvoj dítěte, je rovina vztahů mezi učitelkou a rodiči. Všechny roviny vztahů, do kterých učitelka vstupuje, jsou náročné a kladou důraz na její profesní dovednosti. Ilona Gillernová¹⁹ rozlišuje čtyři základní skupiny profesních dovedností:

- a) sociálně psychologické profesní dovednosti;
- b) profesní dovednosti spojené s obsahem realizovaných činností;
- c) metodické profesní dovednosti;
- d) speciálně výchovné a diagnostické profesní dovednosti.

¹⁹ MERTIN, Václav, GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X. Profesní dovednosti učitelky mateřské školy, s. 26-35.

Dlouholetá praxe mne přesvědčila o tom, že v současné době nelze stavět pouze na odborných znalostech (umět dobře zpívat, malovat) a dovednostech metodických (jakým způsobem rozvíjet dovednosti a schopnosti dětí). Za velmi důležité považuji i ty dovednosti, které učitelka uplatňuje ve vztahu ke všem zúčastněným, tzn., jak vystupuje ve vztahu k dětem, rodičům i ostatním dospělým, jak chápe jejich jednání, jak na ně dokáže reagovat.

Významnou součástí a základem pro jednání učitelky jsou její sociální dovednosti, které by se měly prolínat všemi činnostmi v mateřské škole, a jež jsou důležité pro uplatňování osobnostně orientovaného přístupu. Jednou ze základních dovedností je akceptace osobnosti dětí i rodičů, přijetí takových, jakých jsou. V praxi to neznamena souhlasit se vším, co dělají, jak se chovají, ale dokázat pochopit, proč se tak chovají (odlišný temperament, kognitivní vnímání, emoční prožívání). Toto umožňuje učitelce poznat individuální zvláštnosti dětí a z nich pak vycházet při vlastním výchovně vzdělávacím působení, volit přiměřené prostředky vzhledem ke konkrétním podmínkám a úrovni rozvoje dětí, správně vybírat pedagogické postupy, analyzovat a zdůvodňovat svá rozhodnutí. Pro interakci se sociálním okolím je neméně důležitá autenticita projevů učitelky, jejich opravdovost s přihlédnutím k tomu, komu a jakou formou své názory či emoce sděluje. Stejnou důležitost přikládám dovednosti naslouchat a vcítit se do prožitků druhého, být empatická k potřebám dítěte, porozumět jim. Tato dovednost má své uplatnění především při postupné adaptaci dítěte na prostředí mateřské školy, ale i v dalších situacích, které mohou být pro dítě i rodiče náročné (nemoc, rozvod rodičů, úmrtí v rodině).

V souvislosti s úspěchem či neúspěchem výchovného působení učitelky se domnívám, že předpoklady pro úspěšnost tkví v jejích osobnostních vlastnostech, zároveň jsou záležitostí pedagogické přípravy a dalšího sebevzdělávání. Každá učitelka by se měla zamyslet, kolik času věnuje svému sebevzdělávání, jak využívá nabídky seminářů, zda dokáže některé z nových poznatků realizovat v praxi. Součástí mého výzkumného šetření byla i otázka týkající se dalšího vzdělávání učitelek, z něž vyplynulo, že 25 % učitelek se

vždy účastní dalšího vzdělávání, 63% si může samo zvolit téma semináře, pouze však 6% volí témata seminářů zaměřené na osobnostní a sociální dovednosti učitelů, upřednostněny bývají hudebně, pohybově a výtvarně zaměřené kurzy.

1.5. Současná mateřská škola a její problematika

Problematika financování mateřských škol a počty dětí ve třídách

Mateřské školy jsou stejně jako ostatní školy financovány podle normativů. Rozhodnými ukazateli pro stanovení normativu jsou kromě jiného průměrné počty jednotek výkonu připadající na jednoho pedagogického pracovníka a průměrné počty jednotek výkonu na jednoho nepedagogického pracovníka. Jednotkou výkonu je jedno dítě. Aby škola finančně zajistila dostatek pracovníků a existenci školy, je nucena naplnit školu do její maximální kapacity, což se odráží ve vysokém počtu dětí v jedné třídě²⁰. Z tohoto důvodu lze velmi stěží zajistit kvalitní péči o děti s přihlédnutím k jejich individuálním potřebám a zájmům, přestože na straně učitelek tato snaha je. Touto problematikou se zabývala Jana Veselá v rámci své bakalářské práce. Zjišťovala, nejen jaké jsou podmínky pro realizaci rámcového programu, ale také, jak se učitelky v současnosti ve své profesi cítí²¹.

V posledních letech výrazně stoupají počty dětí, jimž nelze zajistit předškolní vzdělávání v mateřských školách z důvodů jejich přeplněnosti. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo prorodinný balíček²², který se zmiňuje o zřizování miniškolek. Ty mají zabezpečit vlídnější prostředí rodičům, kteří se chtějí vrátit do zaměstnání po ukončení rodičovské dovolené a zároveň upřednostňují individuální péči o své dítě, nebo z kapacitních důvodů jejich dítě nemohlo být v předškolním zařízení umístěno. K tomuto návrhu zaujalo kritický postoj několik profesních organizací působících v předškolní výchově, které zdůrazňují nerovné podmínky pro instituce, pedagogy i pro rodiče²³.

²⁰ Můj výzkum 25,6 na jednu třídu odpovídá krajskému normativu 13,4 na jednoho pedagogického pracovníka

²¹ VESELÁ, Jana. Mají mateřské školy odpovídající podmínky pro realizaci RVP PV?. *Učitelské noviny*. 1.1.2010, č. 6, s. 17-18.

²² *Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008 [cit. 2009-12-02]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.

²³ Rodinná politika očima profesních učitelských organizací. *Informatorium*. 2009, č. 4, s. 4-5.

Problematika raného nástupu dítěte do mateřské školy

V souvislosti s možností čerpání dvouleté rodičovské dovolené se nejen já, ale i ředitelky jiných mateřských škol potýkají se žádostmi rodičů o přijetí dítěte, jež dosáhlo teprve dvou let věku. Tento fenomén se objevil v souvislosti s možností rodičů určit si délku rodičovské dovolené, v tomto případě zrychlené formy. Rodiče mohou využít jeslí, jejich počet však ubývá, s jejich rozšiřováním se příliš nepočítá. Přesto se setkávám s rodiči, kteří, ač volná místa jesle nabízely, rodiče přesto požadovali umístění dítěte v mateřské škole. Domnívají se, že jejich dítě, protože si již umí hrát s druhými, vyžaduje společnost druhých a snese kratší odloučení od rodiny, docházku do mateřské školy by bezproblémově zvládlo. Neuvědomují si však, že v mateřské škole nejde jen o hlídání dětí, ale že posláním mateřské školy je nejen výchova ale i vzdělávání.

K této problematice se vyjadřuje psycholožka Halíková a odmítá integraci batolat do mateřských škol především z důvodu odlišnosti vývojových potřeb dětí dvouletých a tříletých²⁴. Bohužel jsem se setkala s rodiči, kteří rozdíl mezi jeslemi a mateřskou školou spatřují pouze ve výši poplatků, domnívají se, že mateřské školy poskytují stejnou péči jako jesle, pouze nejsou tak finančně náročné (průměrná výše úplaty za předškolní vzdělávání pro jedno dítě za jeden měsíc v roce 2008 činila 257,- Kč)²⁵.

Problematika vztahů rodiny a mateřské školy

V předchozí kapitole jsem se zabývala profesními dovednostmi učitelky jak ve vztahu k dětem, tak i k rodičům. Problematiku ve vztahu rodiny a školy spatřuji především v tom, že rodiče, ač mají veškerou odpovědnost za vývoj

²⁴ HALÍKOVÁ, I. In: KRAMULOVÁ, Daniela. Ve dvou letech do školy. *Informatorium*. 2008, č. 2, s. 14-15.

²⁵ KUCHAROVÁ, Věra, et al. *Výzkumný ústav práce a sociálních věcí* [online]. 2008 [cit. 2009-02-02]. Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateř. školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných institucionálních forem péče o děti v ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.vupsv.cz/index.php?p=publikace&site=default>>.

svého dítěte, spoustu záležitostí přenechávají mateřské škole, konkrétně učitelkám. Před dvaceti lety, kdy jsem začala pracovat jako učitelka mateřské školy, rodiče byli stejně vstřícní, avšak dítě bylo pro vstup do větší skupiny dětí lépe připraveno, a to nejen po stránce sebeobsluhy, ale i sociální. Domnívám se, že dnešní rodiče poskytují příliš velké prostory pro svobodu rozhodování svých dětí. Na jedné straně diskutují s dětmi o tom, zda si dítě oblékne červené nebo modré tričko, na druhou stranu jsou schopni přivést dítě do školy prokazatelně nemocné, aniž by na to upozornili učitelku. Není výjimkou se setkat s dítětem, které, pokud není okamžitě splněno jeho přání, matku, otce či prarodiči dokáže fyzicky napadnout. V případě, že je učitelka svědkem této situace, měla by, podle mého názoru, určitým způsobem vhodně reagovat.

2. SPOLUPRÁCE MATEŘSKÉ ŠKOLY A RODINY

2.1. Funkce a význam vztahu mateřské školy a rodiny

Domnívám se, že jednotné působení školy a rodiny na dítě může přispívat velmi významně k budoucímu vývoji dítěte, a zároveň může přinášet dětem, rodičům i pedagogům uspokojení z pozitivního působení na dítě. Mateřská škola se stává součástí širšího sociálního okolí rodiny, rodiče se tak stávají důležitými partnery školy. Politické, ekonomické a společenské změny v 90. letech 20. století měly vliv i na změny v rodině (budování profesní kariéry, snížení počtu dětí v rodině, ekonomické oslabení rodiny, výskyt patologických jevů a další faktory ohrožující zdravý vývoj dítěte v rodině). Mateřská škola se snaží kompenzovat to, co dítěti může chybět, poskytuje dítěti styk s vrstevníky, příležitost k seberealizaci, kompenzaci vývojových opoždění či naopak rozvoj dispozic a talentu. Důležitost školy spatřuji také v možnosti včasného rozpoznání nefunkční rodiny.

2.2. Legislativní vymezení a vývoj spolupráce

Vztahy rodičů ke škole byly v roce 1949 formálně dány vládním nařízením o zřizování, organizaci a činnosti Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ). Tyto vztahy pak byly upraveny školským zákonem z roku 1960, z něž vyplývalo, že pro zajištění jednotného výchovného působení úkolem školy je spolupracovat s rodiči. V roce 1990 byla povinnost škol zřizovat SRPŠ zrušena. Podle novely zákona č.139/1995 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství mohly být zřizovány Rady školy, podle nového školského zákona 561/2004 je toto povinností škol, vyjma mateřských.

Do 90. let 20. století byla spolupráce mateřské školy a rodiny vymezena v Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy²⁶. Úkolem učitelek bylo mimo jiné probouzet zájem rodičů o výchovné otázky, seznamovat je s metodami rodinné výchovy. Základním předpokladem bylo získání a využití důvěry rodičů k tomu, aby učitelka mohla působit na rodinu zejména v těch případech, kdy může docházet k ohrožení vývoje dítěte (péče o dítě vyžadující zvláštní péči, nevhodné rodinné prostředí, rozpadající se rodina).

K úkolům škol patřila i poradenská činnost pod vedením krajských a okresních pedagogů a psychologů. Spolupráce mateřské školy se týkala třech oblastí, tj. s rodiči, jejichž děti navštěvují mateřskou školu, s rodiči, jejichž děti navštěvují přípravné oddělení, ale i s rodiči, jejichž děti z různých důvodů mateřskou školu ani přípravné oddělení nenavštěvují.

Další významnou oblastí spolupráce, která v současné době není v závazných dokumentech specifikována, byla výchova k rodičovství. Realizovala se ve dvou oblastech. V oblasti působení na děti se jednalo především o posilování citových vztahů k rodičům i k ostatním členům rodiny. Součástí bylo záměrné vytváření a pěstování žádoucích vztahů mezi děvčaty a chlapci. Druhá oblast se týkala výchovného působení na rodiče. Takto k pravomoci učitelek patřilo i poradenství z hlediska výchovného působení na dítě, vytváření vhodných domácích podmínek pro výchovu dítěte, především rodičům mladým, nepřipraveným a nevyzrálým pro výchovu dítěte. Ačkoli kompetence učitelek byly obsáhlé, podle mého názoru, vztahy s rodiči se ve skutečnosti jevily jako velmi uzavřené a rezervované.

Domnívám se, že byly rodičům spíše dávány pokyny a požadavky, než aby mezi pedagogy a rodiči existovaly tak důvěrné vztahy, aby si rodiče nechali zasahovat do svého soukromí. Podle mé osobní zkušenosti se komunikace učitelek a rodičů odehrávala pouze na úrovni sdělení formálních informací. Přístup rodičů do prostor třídy mateřské školy se omezoval

²⁶ *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství,n.p., 1984. ISBN 14-648-84. Spolupráce jeslí a mateřské školy s rodinou a veřejností, s. 13-15.

především na informativní schůzky či klasické besídky, kdy děti ukázaly to, co se pilně se svými učitelkami naučily.

Eva Opravilová a Vladimíra Gebhartová píší o tehdejších trojím zaměření stanovených cílů. Jedním z nich bylo sociocentrické zaměření, které vycházelo z upřednostnění zájmů společnosti a potřeb instituce. Ve vztahu mezi rodinou a výchovnou institucí převažovala autorita instituce, kterou musela rodina respektovat. O tomto svědčí i cíle a poslání předškolní výchovy v Programu výchovné práce z roku 1983, v němž cíl předškolní výchovy je dán záměry a potřebami společnosti. Současný osobnostně orientovaný model předškolní výchovy se pokouší překonat předchozí model výchovy. Znamená nejen kvalitativně nový vztah učitelky k dítěti, ale představuje současně i zásadní změnu postoje k rodině. Současná mateřská škola pro rozvoj dítěte uznává dominantní roli rodiny, snaží o spolupráci s rodinou²⁷. Tento trend měl počátek v 90. letech 20. století. Tehdy došlo k uvolnění nastaveného režimu v mateřské škole, mateřské školy se současně začaly více zajímat o rodičovskou veřejnost.

Za jeden z hlavních důvodů „otevírání se škol rodičům“ spatřuji ve výrazném poklesu porodnosti v letech 1992 – 2003²⁸. Toto mělo významný vliv na postupný pokles počtu mateřských škol i počtu učitelek a ostatních zaměstnanců. V roce školním roce 1989/1990 bylo v České republice 7 328 mateřských škol s 395 164 dětmi a 31 790 učitelkami. Naproti tomu ve školním roce 2001/2002 bylo zřízeno pouze 5 642 mateřských škol s 276 438 dětmi a s 23 345 učitelkami²⁹. Od roku 1989 bylo uzavřeno téměř 2 000 mateřských škol a ubylo 7 000 učitelek. V této době, podle mého názoru i osobní zkušenosti, nastal „boj“ o každé dítě. Mateřské školy hledaly různé

²⁷ OPRAVILOVÁ, Eva, GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Léto v mateřské škole : kurikulum předškolní výchovy 2. díl*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-245-9. Cíle předškolní výchovy včera, dnes a zítra, s. 13-19.

²⁸ *Demografické údaje v České republice* [online]. 1 Praha : Český statistický úřad, 2009 , 20. 10. 2009 [cit. 2009-11-05]. Dostupný z WWW: <http://czso.cz/csu/redakce/nsf/i/cr_od_roku_1989>.

V roce 1989 se narodilo 128 356 dětí. Postupně se počty narozených dětí snižovaly. Výrazný pokles byl pak zaznamenán v roce 1995, tehdy se narodilo pouze 96 097 dětí.

²⁹ ŠKEŘÍK, Ladislav. *Statistické ročenky školství* [online]. 1 Praha : ústav pro informace ve vzdělávání, 2009 , 13. 8. 2009 [cit. 2009-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/512/1857>>.

cesty, jak nalákat rodiče k zápisu právě do jejich školy. Mateřské školy začaly nabízet aktivity a činnosti, které umožňovaly rodičům a jejich dětem více nahlédnout do vnitřního života školy (např. dny otevřených dveří), aktivity zaměřující se na více na specifické zájmy dětí (zájmové kroužky). Tento trend mateřských škol pokračuje i v době současné, přestože volných míst v mateřských školách ubývá.

2.3. Východiska a formy spolupráce v programech mateřských škol

V předchozí části Školní vzdělávací program jsem se zmínila o možnosti škol využít při zpracování svých programů různých metodických a programových východisek. Níže se věnuji tomu, jaké formy spolupráce s rodinou tyto programy nabízejí.

Mateřská škola Začít spolu

Vznik programu je spojen se snahou propojit mateřské školy se školami základními a zefektivnit vzdělávání, které bude respektovat individuální dispozice a svobodnou volbu dětí bez ohledu na kulturu, sociální vybavenost a zdravotní specifika. Program je založen na teoriích Piageta, Eriksona a Vygotského. V současné době uznává a podněcuje vývoj těch charakteristických rysů, které budou v rychle se měnící době obzvláště potřebné. Intenzivně rozvíjí tři klíčové životní dovednosti dnešní doby: komunikaci, spolupráci, řešení problémů. Mezi základní principy tohoto programu patří zaměření na individualitu dítěte, důraz na jeho samostatné rozhodování a přijímání odpovědnosti za své rozhodnutí.

Vzdělávací program Začít spolu klade důraz na individuální přístup k dítěti, partnerství rodiny, školy a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání. Využívá projektového učení, integrovanou tematickou výuku a podnětně prostředí (tzv. centra aktivit).

Spolupráce s rodinou dítěte je navazována hned při přihlášení dítěte do mateřské školy, rodiče jsou seznámeni se základními principy programu, s mateřskou školou uzavírají písemnou smlouvu, v níž souhlasí se závazky, které pro ně vyplývají. Mezi konkrétní formy spolupráce patří zapojení rodičů ve třídě, porady učitelek a rodičů, návštěvy pedagogů doma, tvorba individuálních plánů pro děti, vydávání školního časopisu. Volný vstup rodičů do třídy je samozřejmostí, mohou se účastnit činností dětí či působit jako dobrovolný asistent učitelky. Návštěvy v rodinách se uskutečňují především v období adaptace dítěte na mateřskou školu. Každé dítě má vytvořen svůj

vzdělávací plán, vzniká na základě informací od rodičů, pediatrů nebo jiných odborných vyjádření. Pedagog na jeho základě navrhuje cíle pro výchovu dítě, přitom je plně respektován názor rodičů. Pro rodiče je také organizováno mnoho společných akcí (společná setkávání v mateřské škole, společné výlety rodičů a dětí), na jejichž organizaci se rodiče podílejí společně s pedagogy.

Waldorfská mateřská škola

Waldorfská pedagogika je spojena se jménem Rudolfa Steinera, jenž vychází z možností dítěte, které je třeba respektovat a vedle toho dát dítěti možnost pozorovat mnohostranné lidské konání a umožnit ho napodobovat. Právě předškolní období do sedmi let dítěte chápe jako věk napodobování. Dítě napodobuje nejen vše kolem sebe, s čím se setkává, svými smysly zároveň vnímá duševní gesta vychovávajícího. Cílem výchovy je rozvoj dítěte po všech jeho stránkách s jeho respektováním vývoje. Práce probíhá přirozeným způsobem, děti se zabývají praktickými činnostmi v přirozeném přírodním prostředí. Důraz je kladen na rozvoj samostatného myšlení, na rozvoj tělesné motoriky, řeči, pohybového umění (eurytmie) a estetického vnímání.

Mateřské školy s pedagogikou vycházející ze systému Rudolfa Steinera v České republice vznikají po roce 1990. V současné době jsou sdruženy v dobrovolné Asociaci waldorfských mateřských škol.

Vedení školy bývá zajištěno kolegiem učitelů, kteří společně rozhodují o důležitých záležitostech a krocích školy. Významný podíl na fungování školy mají spolky rodičů, a ti, jako členové mají pravomoci zasahovat do vzdělávacího procesu školy. Spolupracují ve prospěch školy i dětí, mohou pomáhat finančně, materiálně i z organizací akcí školy. Rodiče se takto přímo zapojují do vzdělávacího procesu, pomáhají s organizací a přípravou pravidelných měsíčních slavností, schází se na pravidelných setkáních spojených s výtvarnými či pracovními dílnami. Mateřská škola

současně slouží i jako kulturní centrum, pro rodiče, pedagogy i veřejnost pořádá odborné semináře zaměřené na výchovu dítěte v duchu waldorfské pedagogiky.

Mateřská škola Marie Montessori

Pedagogika Marie Montessori vznikla na počátku 19. století. Tehdy Montessori pracovala na teoretických podkladech pro možnosti výchovy dětí sociálně ohrožených, mentálně handicapovaných i zdravých, věnovala se praktické vybavenosti a navrhla pomůcky, které dovolovaly dítěti pracovat podle aktuální úrovně svého rozvoje. Její pedagogika vychází z respektování senzitivních období, která „označují dobu, v níž je dítě obzvláště citlivé a jakoby připravené pro získávání určitých dovedností. Není-li takové období využito, senzitivita zmizí“³⁰. Dětství uznává jako stav, který má být ochraňován, a který má mít příležitost se ve speciálně připraveném prostředí rozvíjet. Navrhuje připravit pro děti prostředí předem tak, aby podporovalo samostatný výběr činností, iniciativu dítěte s ohledem na jeho osobní tempo a s možností svobodné volby. Úlohu vychovatele spatřuje v organizaci, v přípravě speciálního prostředí pro dítě a jako pozorovatele dítěte. Tina Bruceová se domnívá, že Montessori v rodičích, dospělých a jiných dětech vidí spíše hrozbu pro dětskou svobodu³¹.

Dnes existuje asi 30 mateřských škol vycházející z pedagogiky Montessori. Domnívám se, podle informací z webových stránek některých škol, že rodina dítěte je pro tyto mateřské školy důležitým partnerem³².

³⁰ ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal sám : pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5. Výběr myšlenek Marie Montessoriové, s. 17-18.

³¹ BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova : deset principů moderní pedagogiky a její aplikace v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.

³² *Montessori školka Brouček* [online]. 1 Bzenec : 2009 , 18. 11. 2009 [cit. 2009-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.montessori-bzenec.cz/>>. *MŠ a ZŠ Montessori* [online]. 1 Kladno : 2008 , 12..7. 2008 [cit. 2009-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.montessori-kladno.cz/>>.

Škola podporující zdraví

Základním filozofickým východiskem těchto škol je zdraví. Zdraví je zde chápáno jako nejen nepřítomnost nemoci, ale zároveň i jako hodnota, která je základní podmínkou života jednotlivce, společnosti i světa. Cílem těchto škol je přispívat k tvorbě podmínek pro tělesnou, duševní a společenskou pohodu. Pro naplnění cíle program stanovuje základní podmínky, jež chápe jako hlavní zásady podpory zdraví. Hlavním činitelem, na kterém závisí úspěšnost cílů, je učitelka. Je garantem toho, že děti mají dostatek pohybu, správnou výživu, poskytuje dětem prostor pro spontánní přirozenou hru. Celkové klima školy ovlivňuje celkové sociální prostředí, jehož ohrožujícím faktorem může být stres, proto je kladen velký důraz na kvalitu všech mezilidských vztahů. Za nejvýznamnější vztah je považován vztah rodiny a školy.

Rodiče dítěte jsou chápáni jako partneři, kteří mají možnost ovlivňovat život školy, podílet se na programu. Mateřská škola pořádá aktivity, pomocí kterých navazuje s rodinou vstřícné vztahy (společná odpoledne, oslavy), seznamuje je se svými záměry, činností i výsledky, informuje pravidelně o tom, jak se projevuje jejich dítě. V případě přání a potřeby zprostředkovává odbornou pomoc. V průběhu prvních návštěv ve škole má rodič možnost pobývat s dítětem ve školce, individuálně, podle okolností, umožňuje adaptační program.

2.4. Oblasti spolupráce mateřské školy a rodiny

Spolupráce mateřské školy s rodinou patří mezi jednu ze základních podmínek předškolního vzdělávání, obecně je vymezena v rámcovém programu a popisuje stav ideální. Každá mateřská škola se různou měrou snaží o co nejlepší komunikaci s rodinou dítěte. Nabízí a uskutečňuje různé aktivity. Prostředí mateřské školy poskytuje mnoho příležitostí, jak rodiče do života školy zapojit. Kateřina Trnková rozlišuje dvě skupiny aktivit. V první řadě jsou to aktivity prezenční, při nichž zpravidla škola a děti prezentují svoji práci, činnosti, k nimž mohou patřit různé ukázky dětských prací, pěvecké či taneční vystoupení. Druhou skupinou jsou akce společenské, na nichž mají svůj aktivní podíl přímo rodiče³³.

Podle mého mínění spolupráce mateřské školy a rodiny může mít několik rovin či oblastí. Za velmi důležité oblasti považuji především tyto:

- spolupráce při zahájení docházky dítěte do mateřské školy;
- spolupráce a informovanost rodičů o prospívání dítěte, o činnostech a aktivitách školy v průběhu docházky do školy;
- spolupráce před nástupem dítěte do základní školy.

³³ RABUŠICOVÁ, Milada, ŠEĎOVÁ, Klára, TRNKOVÁ, Kateřina, ČIHÁČEK, Vlastimil. *Škola a/versus rodina*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3598-6. Partnerství rodičů a škol: jeho podoby a podmínky, s. 52-69.

2.4.1. Adaptace dítěte na prostředí mateřské školy

Pojem adaptace je v pedagogickém slovníku obecně definován jako „proces přizpůsobení se něčemu³⁴“. Z hlediska adaptace na prostředí mateřské školy pak chápu tento proces jako přizpůsobení se podmínkám mateřské školy. Do těchto podmínek zahrnuji nejen nové věcné a materiální prostředí (velká herna, šatna, hračky), ale především prostředí sociální.

Blanka Jeřábková³⁵ se domnívá, že přechodu dětí z rodiny do mateřské školy je věnováno málo pozornosti. Důvod spatřuje především v tom, že po několik desetiletí většina dětí navštěvovala jesle, kde si již dítě na nové podmínky přivyklo, tudíž nebylo třeba se přestupem do mateřské školy se více zabývat. Toto dokazuje i dokument tehdy platný v mateřských školách, Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy. Oblast adaptace se opravdu týkala pouze přechodu dítěte z rodiny do jeslí³⁶.

Zahájením docházky do mateřské školy se dítě stává součástí širšího sociálního prostředí, očekává se od něj, že naváže nové vztahy s vrstevníky a s novou dospělou osobou, která mu dočasně nahradí matku. Velmi důležitou a zásadní změnou pro dítě je nejenom odloučení od těch nejbližších, matky a otce, ale zároveň nutnost pochopení nových pravidel ve větší skupině dětí, akceptace her a činností, které nemusí vždy odpovídat přáním a potřebám dítěte. Je zapotřebí, aby dítě zvládlo i skutečnost, že se po celou dobu pobytu nemůže učitelka věnovat jenom jemu.

³⁴ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

³⁵ JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I.* 1 : Masarykova univerzita v Brně, 1993. ISBN 80-210-0830-X. Přechod dítěte z rodiny do mateřské školy , s. 146-147.

³⁶ „Vstup do jeslí má usnadnit příprava. Podílejí se na ní terénní dětské sestry a vedoucí sestra jeslí. Poučí rodiče, aby bylo v rodině vytvořeno ovzduší radostného očekávání, doporučí vycházky k jeslím, pozorování her na zahradě, seznámení s rozvrhem dne a s domácím řádem. Dítě má být zpočátku v jeslích jen krátce. Osvědčuje se přijmout s dítětem do jeslí i matku. Postupně se společný pobyt s matkou zkracuje a samostatný pobyt dítěte prodlužuje. Když adaptace dobře probíhá, může dítě v jeslích i spát. Většinou nechce být ve společné ložnici a tak mu umožníme spánek v herně nebo v izolaci. Dobré je, když si může vzít svou oblíbenou hračku a když je u něho sestra. Uklidňuje ho tichým hovorem, hlazením, držením za ruku. Probíhá-li adaptace zvlášť obtížně, může předepsat jeslový lékař na přechodnou dobu uklidňující léky.

Počátek docházky dítěte do mateřské školy bývá obvykle významnou událostí týkající se celé rodiny dítěte. Společně s dítětem se novým změnám musejí přizpůsobovat i rodiče. Tento důležitý okamžik bývá často spojován s obavami, jak nové situace bude dítě zvládat, jaké problémy se mohou vyskytnout, a zda dítě přechod zvládne bez závažné újmy na jeho psychice. Mateřská škola a rodina je rozdílné prostředí a záleží na tom, jak se dítě i jeho rodiče s touto rozdílností vypořádají. Významným hlediskem pro úspěšné zvládnutí přechodu bývá věk dítěte, jeho způsobilost a připravenost. Setkává se s novou situací, vstupuje do nového cizího prostředí, kde zůstává bez přítomnosti rodičů určitou část dne. Porušení vazby matka-dítě může být pro dítě velmi náročným zásahem do psychické rovnováhy. S příchodem do nového prostředí dochází k zátěžovým stresovým situacím, které jsou charakteristické úzkostí a strachem z odloučení od matky, obavami z neznámého prostředí a velkého počtu neznámých osob. Dítě často také reaguje na úzkostné chování matky. Počátek docházky do mateřské školy je spojen i se změnou identity dítěte, dochází ke změně rolí na základě nových vztahů. Dítě se setkává s odlišnými výchovnými postupy, požadavky, mnohdy i normami chování, než na jaké bylo v rodině zvyklé.

Vstup dítěte do mateřské školy může být velkou měrou ovlivněn i tím, co rodiče od mateřské školy očekávají, jak své dítě na změnu připravují, a to jak v kladném i záporném smyslu. Nezřídka se stává, že rodina může být zdrojem negativního obrazu o prostředí školy tím, že dítě dostává informace, které mohou vytvářet u dítěte strach z nového a neznámého. Považuji za velmi důležité, aby rodiče o mateřské škole, kam dítě přihlásili, věděli co nejvíce. Společně se svými dětmi by měli mít možnost seznámit se s prostředím školy, s uspořádáním dne, se stravovacími zvyklostmi, popř. s požadavky, které budou na děti kladeny. V současné době většina mateřských škol umožňuje různé formy postupného zvykání dětí na prostředí školy proto, aby byl dětem přechod co nejvíce ulehčen.

Domnívám se, že vždy záleží na konkrétní škole a na tom, do jaké míry je škola ochotna pomoci rodičům a dětem při postupné adaptaci. Zároveň je

důležité i to, do jaké míry jsou rodiče ochotni postupnému zvykání věnovat svůj čas a přijmout bezproblémově informace o svém dítěti, o tom, jak dítě na přechod připravovat.

Formy spolupráce

Mezi nejčastější způsoby adaptace, se kterými se setkávám a osobně realizuji, bývá Den (popř. týden) otevřených dveří, Informativní schůzka pro rodiče nově přijatých dětí a Program postupné adaptace. Naše škola všech těchto možností využívá a rodičům nabízí.

V průběhu dne otevřených dveří mají rodiče možnost prohlédnout si společně se svým dítětem prostory mateřské školy, účastnit se společných her. Tento způsob seznámení s prostředím školy společně se svými kolegyněmi realizuji na rozdíl od některých škol ve dnech volna, většinou v sobotu. Takto není narušen běžný program školy, učitelky mají dostatek času individuálně se věnovat rodičům, odpovídat na jejich dotazy. Pro tuto aktivitu je však nutná ochota a angažovanost pedagogů.

Důležité informace o organizaci chodu mateřské školy rodiče získávají na informativních schůzkách, které bývají pořádány nejčastěji ještě před prvním nástupem dětí do školy. Jejich charakter bývá většinou formální, bez přítomnosti dětí. Pro snadnější orientaci a seznámení využívám současně písemnou formu sdělující informace o veškerých aktivitách školy, tzv. Informáček.

Za nejdůležitější a pro budoucí spolupráci mateřské školy a rodiny dítěte považuji Program postupné adaptace. V dřívějších letech jsem s kolegyněmi postupné zvykání počala až s první vstupem dítěte do školy, nejčastěji v září, na začátku školního roku. Podle pracovních možností rodičů i prarodičů dítě v mateřské škole pobývá první dny co nejkratší dobu, aby postupně získalo jistotu, že si pro něj maminka zase přijde. Každodenně jsou rodiče informováni o tom, jak dítě odloučení od rodiče snášelo, jak trávilo tento čas. Délka pobytu je pak postupně prodlužována podle toho, jak dítě na nové prostředí reaguje.

Od roku 2009 jsem tento program rozšířila již na období po zápisu, po přijetí dítěte do mateřské školy. Jedná se o Adaptační odpoledne, pravidelné setkávání rodičů a dětí v mateřské škole ještě před tím, než docházku oficiálně zahájí. Od března mají rodiče možnost pravidelně každý týden v odpoledních hodinách společně se svými dětmi docházet do mateřské školy. Zde se jim věnují obě paní učitelky, které od září budou ve třídě nejmenších dětí (pozn. v tomto spatřuji i výhodu homogenního uspořádání tříd). Společné setkání se uskutečňuje v prostorech, kam děti budou docházet, podle počasí se uskutečňuje i na zahradě mateřské školy.

Tento program neslouží jen k tomu, aby se dítě seznamovalo s neznámým prostředím společně se svými nejbližšími, napomáhá a umožňuje také komunikaci učitelek s rodiči. Takto se nenásilně a beze spěchu rodiče dozvídají o tom, co jejich děti čeká, jaké aktivity, jaké překážky mohou dítě potkat, i to, jak se dítě chová v prostředí pro ně neznámém. Rodič zároveň může pozorovat, jak se dítě chová ve větší skupině dětí, zda bude schopné bezproblémově respektovat ostatní děti. Odpoledne s rodiči je pro naši školu nová možnost pro děti, jedná se spíše o experiment, který teprve později ukáže, zda tímto způsobem může škola rozvíjet takové vztahy s rodiči, aby se dokázala sjednotit výchova v rodině s výchovou a vzděláváním dítěte v mateřské škole.

2.4.2. Průběžná spolupráce mateřské školy a rodiny

Bezproblémový počátek docházky dítěte považují za velmi důležité období, stejný důraz však přikládám i dalšímu období, někdy i čtyřletému, které dítě tráví v mateřské škole. Zvyklo si pobývat delší dobu mimo rodinné prostředí ve větší skupině vrstevníků, přizpůsobilo se pravidelnému režimu, novým dospělým, partnerem se mu stala jeho paní učitelka. Společně s dítětem získávají novou roli i rodiče. Nejedná se jen o to, co rodiče od mateřské školy očekávají, ale i to, jakým způsobem se podílejí na vzájemné interakci se školou. Klára Šedřová³⁷ specifikuje čtyři varianty rolí, v nichž rodiče mohou vůči škole vystupovat:

- rodiče jako klienti (zákazníci);
- rodiče jako partneři;
- rodiče jako občané;
- rodiče jako problém.

Klientský model rodičovských rolí chápe ve dvojím smyslu, a to, že jak učitelé, tak i rodiče jsou odborníky na výchovu dětí. Učitelé jsou zároveň odborníky na poskytování služeb, vědí, jak dělat svoji práci, rodiče vědí, jaké služby a přístupy mají požadovat. Toto pojetí akcentuje svobodný výběr školy. Rodiče jsou vnímáni školou jako klienti, kterým škola nabízí své služby, reaguje na jejich požadavky a zároveň je schopna obhájit si před rodiči svoji práci.

Partnerství mezi rodinou a školou zaručuje rovnoprávné postavení všech zúčastněných. Tento model předpokládá akceptaci názorů a empatický postoj, k němuž je nezbytné rozpoznání potřeb, přání a zkušeností dětí i jejich rodin. Jedná se o dlouhodobý proces.

³⁷ RABUŠICOVÁ, Milada, ŠEĎOVÁ, Klára, TRNKOVÁ, Kateřina, ČIHÁČEK, Vlastimil. *Škola a/versus rodina*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3598-6. Role rodičů ve vztahu ke škole, s. 33-51.

Vztah rodičů jako občanů je vymezován jako typický vztah občanů a státní instituce, kde rodiče mají svá práva ale zároveň i povinnosti vůči instituci. Je třeba rozlišit, zda uplatňují práva osobní nebo kolektivní.

Role rodičů jako problém vyjadřuje tradiční pohled na rodiče ve vztahu ke škole, jenž Šedřová specifikuje do třech podob:

- rodiče nezávislí;
- rodiče snaživí;
- rodiče špatní³⁸.

Nezávislí rodiče udržují se školou minimální kontakt, školu tolerují, nevyžadují žádná specifika, své povinnosti vůči škole si plní. Zcela opačnou podobu představují rodiče snaživí, kteří svojí aktivitou a někdy přehnaným zájmem se mohou pro učitele jako profesionály stát ohrožující. Třetí podobu představují ti rodiče, kteří nejenže neprojevují zájem o to, co se ve škole děje, jak zde dítě tráví čas, ale navíc neakceptují názory, doporučení, rozvoj dítěte nijak nepodporují, spíše naopak. Může se jednat o rodiče, kteří mají svůj vlastní problém (rodiče nemocní, příliš zaměstnaní, alkoholici) nebo o rodiče pocházející ze sociálně či kulturně znevýhodněného prostředí. Nezřídka se může být za špatného považován i ten rodič, který dostatečně neprojevuje svůj zájem, v sociálním kontaktu bývá ostýchavý.

Přístupy rodičů se mohou prolínat, vždy záleží na osobnosti rodiče, učitele i konkrétních podmínkách spolupráce. V životě rodiny se mohou vyskytnout události (neshody mezi rodiči, rozvod rodičů, úmrtí v rodině, drogová závislost člena rodiny či jiné neočekávané nepříjemné situace), které nemusí, ale často mohou mít vliv na příznivý rozvoj dítěte. Významný podíl na včasném rozpoznání nefunkční rodiny spatřuji v úloze učitelky mateřské školy. Jak jsem se již zmínila, s dětmi tráví většinu dne. Učitelka mateřské školy (na

³⁸ Autorka si je vědoma negativní konotace tohoto výrazu, s tímto výrazem pracuje pouze jako s metaforou pouze v daném textu.

rozdíl od vyšších stupňů škol) má řadu možností k pozorování projevů dětí i vzájemných interakcí mezi dětmi a rodiči v různých situacích. Kromě pozorování často s dětmi či rodiči komunikuje. Podnět pro poznávání působení rodiny na dítě také poskytují výsledky různých činností a aktivit dítěte. Na základě dobré znalosti a pozorování dítěte dokáže učitelka diagnostikovat a definovat změny a odlišnosti v chování, jednání a prožívání dítěte. V případě zjištění příčin změny v chování dítěte (plačtivost, úzkost, agresivita, uzavřenost, koktavost, mutismus) je v její kompetenci upozornit rodiče na tuto skutečnost, navázat užší spolupráci s cílem vytvořit pro dítě bezpečné a důvěrné prostředí nejen v mateřské škole. V případě, že rodiče selhávají, nejsou ochotni spolupracovat, může učitelka poskytnout dítěti řadu kompenzujících podnětů. Takové působení je efektivní zejména tehdy, je-li záměrné a uskutečňované, a pokud se uskutečňuje na základě porozumění současné situaci dítěte v rodině.

Ve svém výzkumném šetření jsem se zabývala různými formami spolupráce, které mateřské školy rodičům nabízejí. Zajímalo mne, jaké informace o dění ve škole rodičům poskytují, jaké nabízejí společné aktivity rodičů s dětmi. Níže specifikuji ty, které mne nejvíce zaujaly, a ty, které realizují v naší škole. Nejedná se však o aktivity, o které rodiče projevují největší zájem. Přesto si myslím, že rodičům poskytují možnosti nahlédnout více do života mateřské školy, zároveň akcentují aktivní účast rodičů při jednotném výchovném působení na dítě.

Formy průběžné spolupráce

Společná setkávání (hravá odpoledne) rodičů a dětí umožňují aktivní účast rodičů a dětí na společném tvoření. Tuto aktivitu naše škola realizuje zpravidla třikrát ve školním roce. Každé setkání je realizováno s určitým předem daným tématem (malujeme velikonoční kraslice, zdobíme vánoční perníky nebo vánoční stromeček). Každá třída poskytne rodičům i dětem dostatek materiálu, poté už záleží pouze na nápadech všech zúčastněných.

V průběhu společné práce je veškerá aktivita přenechána rodinám, výsledkem bývají vždy nápadité a zajímavé výrobky³⁹. Učitelka se tak dostává do pozice pomocníka při přípravě prostředí a zároveň pozorovatelem vzájemných interakcí mezi rodiči a dětmi, má i časový prostor pro individuální rozhovor s rodiči.

Oslavy v mateřské škole představují společná setkávání motivovaná významným dne či obdobím (podzimní slavnost, oslava Dne dětí). Pro rodiče a děti bývá připraveno vystoupení pěveckého sboru a aktivity, kterých se účastní děti společně s rodiči (soutěže, společné opékání vuřtů). Učitelky mají k dispozici mnoho příležitostí k pozorování i k osobnímu neformálnímu kontaktu s rodiči.

Školní časopis, pravidelný měsíčník školy, informuje rodiče nejen o akcích a činnostech, které na děti čekají, součástí bývá i odborný článek k určitému aktuálnímu tématu (zápis do základní školy a školní zralost dítěte), zajímavé informace o prožitých aktivitách (návštěva dětí v rodině kamaráda, zážitky ze školy v přírodě). Pokaždé je pro děti připraven i drobný úkol, k jehož splnění potřebují matku, otce nebo staršího sourozence, a za nějž pak dítě dostává drobnou odměnu.

Konzultační odpoledne je aktivitou naší školy, která za má cíl individuálně v bezpečném prostředí (bez účasti samotného dítěte i ostatních zaměstnanců školy) informovat rodiče o tom, jak jejich dítě zvládá nároky docházky do mateřské školy, jaké má přednosti či nedostatky, jak se chová v kolektivu. Rodičům je k dispozici osobní portfolio dítěte (kresby, grafomotorická cvičení). Domnívám se, že toto je jedna z málo příležitostí, jak důvěrně sdělit rodičům případné nedostatky dítěte či naopak vyzdvihnout jeho přednosti. Při běžném denním kontaktu toto možné není, přesto velmi málo rodičů se těchto odpolední účastní.

³⁹ Příloha č. 1

2.4.3. Spolupráce před vstupem do základní školy

Vstup dítěte do základní školy představuje v jeho životě velmi významný předěl. Škola a učení se v budoucnu stanou součástí rodiny na dlouhé časové období. Společně s dítětem vstupuje do školy i jeho rodina. Zahájením povinné školní docházky dítě přijímá novou roli školáka, která sebou přináší nejen vyšší sociální prestiž, ale také nutnost změny životního stylu a zvýšení nároků. Doba nástupu do základní školy není stanovena náhodně, ale odpovídá i vývojové úrovni dítěte. V období šestého a sedmého roku dochází u dítěte k vývojovým změnám, které jsou podmíněny učením a zráním. Lze hovořit o kompetencích, které jsou potřebné pro úspěšné zvládnutí školních požadavků, tj. školní připravenost a školní zralost.

Kompetence budoucího školáka – školní zralost

Školní zralost je výsledkem biologického procesu zrání nervového systému (školní připravenost) a celé dosavadní zkušenosti dítěte. Představuje kompetence, které jsou závislé na učení. Jedná se o souhrn požadavků nezbytných pro zvládnutí školních nároků, připravenost po stránce fyzické, kognitivní a sociální. Fyzická zralost udává požadavky na věk dítěte, jeho fyzickou vyspělost a zdatnost, na zručnost představující nejen základy sebeobsluhy ale i manipulačních činností, které jsou důležitým předpokladem pro zvládání psaní. Kognitivní a percepční zralost v sobě zahrnuje celý komplex schopností a dovedností, do nichž patří sluchové a zrakové vnímání, úroveň rozumových schopností, paměti a řeči. Sociální zralost předpokládá nejen schopnost spolupráce s ostatními vrstevníky, ale i emoční schopnosti potřebné pro zvládání nových situací, uvědomění si rozdílu mezi hrou a učením, schopnosti odložit splnění svého přání na pozdější dobu.

Stává se, že ne vždy je šestileté dítě pro školní práci připraveno. Lze hovořit o školní nezralosti. Její příčiny mohou být v nedostatku somatického vývoje či ve zdravotním stavu dítěte, jednou z příčin může být nerovnoměrný vývoj, neurotické rysy, ale také nepodnětnost ve výchovném prostředí a v

působení na dítě. Nezralost se tak může projevovat v jedné i ve více oblastech. U dítěte docházejícího do mateřské školy lze velmi dobře pozorovat a zjistit nedostatky související se vstupem do základní školy.

Mateřská škola a její vztah k počátečnímu vzdělávání

Základní školy předpokládají, že děti budou vybaveny základními kompetencemi budoucího školáka, tj. dovednostmi, návyky a znalostmi nutné pro úspěšný vstup do základní školy. Stejně tak i rodiče očekávají, že mateřská škola jejich dítě pro vstup do základní školy připraví. Konkrétní představy rodičů popisují ve výzkumném šetření. Rodiče představují rozhodující úlohu stimulace dítěte v rodině. Ta může být výrazně ohrožena rizikovými faktory jako je např. rozchod rodičů, časté konflikty mezi nimi. Velmi důležitá je podnětnost rodinného prostředí i to, jaký význam rodiče přisuzují vzdělání. Václav Mertin přikládá velký význam tomu, jaké jsou představy rodičů o významu vzdělání, a jakým způsobem jsou rozděleny kompetence mezi rodiče a vzdělávací instituci. Mateřskou školu chápe jako instituci, která má před rodinou určité přednosti, neboť má přirozený vliv na působení dítěte v oblastech, ve kterých rodina neposkytuje odpovídající podněty⁴⁰.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání konkrétně nevymezuje přípravu na vstup do základní školy jako jeden z hlavních záměrů, přesto je kvalitní příprava jedním z cílů výchovně vzdělávací práce v mateřské škole.

V kapitole Učitelka mateřské školy jsem se zabývala profesními dovednostmi učitelky mateřské školy. Mezi ně patří i dovednosti diagnostické, přitom je však důležité, aby si učitelka uvědomovala, v čem je odborník, a v jakých oblastech je pouze laikem. Důvodem pro diagnostiku je nejen povinnost vyhodnocovat prospívání dítěte, je zároveň důležité pro hledání příčin určitých stavů dítěte, jeho výchovných nebo vzdělávacích problémů.

⁴⁰ MERTIN, Václav, GILEROVÁ, Ilona, et al. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X. Faktory školní připravenosti, s. 220-226.

Učitelka posuzuje dítě v různých oblastech (např. úroveň jemné a hrubé motoriky, řečové a rozumové dovednosti, sociabilita, zájmy dítěte, úroveň spolupráce s rodinou) a současně stanovuje silné a slabé stránky dítěte. Výchozím zdrojem informací pro diagnostiku dítěte jí je rodina, chování a jednání dítěte v mateřské škole. Mezi základní diagnostické metody, které může učitelka v mateřské škole použít, patří zejména pozorování, rozhovor, rozbor dětských výtvorů, popřípadě testy. Získané výsledky učitelce slouží k lepšímu pochopení individuality dítěte, mohou být podkladem pro odborné posouzení dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, pokud rodiče o to projeví zájem.

Za důležité považují, aby rodiče vždy byli informováni o případné problematice dítěte, která by mu znemožňovala úspěšné zvládání školní docházky. V praxi se setkávám s rodiči, kteří požadují odklad školní docházky pouze z důvodu prodloužení dětství, přitom je však nezajímá názor učitelky. Vážnější jsou však situace, kdy jako učitelka jsem přesvědčena o závažných nedostacích ve schopnostech a dovednostech dítěte (nejčastěji velmi špatná výslovnost), rodiče ale zásadně názor odmítají, nepřipouští si jakékoli pochybnosti, na jiného odborníka se neobracejí. Většina mateřských škol spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami, záleží vždy na rodičích, zda s výsledky vyšetření seznámí i mateřskou školu, zda jsou přesvědčení o významu spolupráce s ní, o nutnosti společného a jednotného působení na dítě právě v těch oblastech, ve kterých dítě selhává. Na základě osobní zkušenosti se domnívám, že mateřské školy se obvykle snaží již od počátku docházky dítěte nenásilnou formou rodiče informovat a seznamovat s problematikou vstupu do základní školy.

Formy spolupráce

Individuální pohovor o úrovni schopností a dovedností dítěte umožňují konzultační hodiny. Učitelky mohou takto poskytnout a sdělit výsledky vlastní diagnostiky dítěte, ukázat konkrétní výsledky jeho práce, popř. společně

dohodnout další postupy (návštěva pedagogicko-psychologické poradny, konzultace s klinickým logopedem).

Naše škola pravidelně každý rok v měsíci listopadu, ještě před tím, než začne doba zápisů do základních škol, pořádá pro rodiče besedu s pracovníci pedagogicko-psychologické poradny. Jejím obsahem zpravidla bývá přednáška o oblastech školní zralosti či o případných příčinách nezralosti dítěte pro školu. V roce 2009 jsme se tuto besedu pokusili zpestřit tím, že na obsahu samotné besedy se podíleli rodiče svými názory a představami o tom, jaké schopnosti a dovednosti by měl budoucí školák mít, tzv. ideální školáček⁴¹. Jejich představy byly komentovány, konkretizovány a doplněny příklady z praxe pozvanými pracovníci.

Mimo výše uvedené aktivity se setkávám s možností zapůjčovat rodičům odbornou literaturu vztahující se nejenom k tématu školní zralosti.

Průběžně mohou být rodiče seznamováni s různými odbornými články na nástěnkách školy. Za velmi přínosné považuji nástěnky s výrobky dětí okomentované tím, co se tímto dítě učilo nebo s čím se seznamovalo.

⁴¹ Příloha č. 2

III. EMPIRICKÁ ČÁST

1. Formulace problému

V teoretické části jsem se stručně zabývala výchovou dítěte v rámci rodiny a jejím významem pro vývoj dítěte v nejtělejší věku. Současne jsem se snažila podrobně popsat nejdůležitější oblasti a funkce institucionální předškolní výchovy, akcentovala jsem nutnost spoluúčasti rodiny na výchově a vzdělávání dětí v mateřské škole. Konkrétní formy spolupráce rodiny a mateřské školy, které jsem uvedla v předchozím textu, se opírají především o vlastní zkušenost. Realizace spolupráce rodiny a mateřské školy v jiných školách se stala stěžejním zájmem následujícího výzkumného šetření.

Vlastnímu výzkumnému šetření předcházela předvýzkum⁴², jehož cílem bylo zmapovat a ověřit, zda spolupráce mateřské školy s rodinou je důležitým aspektem současného předškolního vzdělávání. Měl mi pomoci v tom, na jaké konkrétní oblasti spolupráce se zaměřím v dalším výzkumném šetření. Zajímala jsem se o personální podmínky, o nabídku škol pro děti a rodiče nejen v průběhu docházky dítěte, ale již v období adaptace dítěte na nové prostředí, a o významnost spolupráce s rodinou před zahájením povinné školní docházky. Prostřednictvím elektronické pošty jsem se svými dotazníky oslovila 60 ředitelky mateřských škol, návratnost činila pouze 33%.

Mateřské školy, které se šetření účastnily, mají v průměrně 2,1 třídy na školu. Počty zapsaných dětí na jednu třídu představují průměrně 25,6 dětí. Tento zjištěný údaj odpovídá zároveň i normativnímu přidělování finančních prostředků na osobní náklady zaměstnanců. V praxi to znamená, že jedna se učitelka věnuje dopoledne tomuto počtu dětí. Podle vyjádření ředitelky přeplněné třídy mají za následek neodpovídající podmínky pro individuální péči o každé dítě, současně jsou učitelky vystaveny velkému přetížení.

⁴² Příloha č. 3

Všechny školy nabízejí dostatek různorodých aktivit pro děti i rodiče. Převažují především ty, které škola organizuje především pro děti. Menší počet je akcí, na kterých se podílejí rodiče jako aktivní účastníci, jsou však využívány školami častěji, než aktivity pouze pro děti.

Všechny ředitelky se shodly na důležitosti spolupráce školy s rodinou. Domnívají se, že bez spolupráce není možné fungování školy, význam má především společné působení rodiny a školy na výchovu dítěte.

Předvýzkumné šetření nemá téměř žádnou výpovědní hodnotu vzhledem k nízkému počtu respondentů. Z tohoto důvodu jsem do dalšího šetření zapojila více účastníků, kteří mají významný podíl na spolupráci rodiny a školy, učitelky i rodiče.

Spolupráce mateřské školy je jednou ze základních podmínek předškolního vzdělávání. Předvýzkumné šetření potvrdilo, že školy nabízejí dostatek aktivit pro děti a jejich rodiče. Zajímá mne však, zda nabídky škol umožňují aktivní účast rodičů.

Umožňují nabídky mateřských škol příležitosti pro aktivní spoluúčast rodičů na předškolním vzdělávání?

2. Cíl šetření a stanovení hypotéz

Do výzkumného šetření jsem zapojila obě zúčastněné strany, rodiče i mateřskou školu, konkrétně učitelky mateřských škol.

Cílem bylo zjistit, co rodiče považují v mateřské za důležité pro ně i pro jejich dítě, jaké skutečnosti ovlivňují výběr mateřské školy, do jaké míry jsou ochotni spolupráci se školou pomoci, jaké upřednostňují nabídky školy. Velmi podobně jsem se zaměřila i na učitelky mateřské školy, na jejich zájem o další vzdělávání, na možnosti a na nabídku aktivit pro rodiče, na jejich názor týkající se ochoty rodičů spolupracovat se školou.

1. Hypotéza:

Za velmi důležité považují rodiče okamžitou informaci školy o náhlém onemocnění dítěte.

2. Hypotéza:

Velmi důležitá je pro rodiče příprava dítěte pro vstup do základní školy.

3. Hypotéza:

Při výběru mateřské školy rodiče nejvíce upřednostňují nabídku činností pro děti.

4. Hypotéza:

Rodiče jsou ochotni věnovat svůj volný čas aktivitám pořádaných mateřskou školou.

5. Hypotéza:

Mateřské školy svou nabídkou umožňují aktivní účast rodičů na předškolním vzdělávání.

6. Hypotéza:

Učitelky poskytují rodičům přítomnost ve třídě v průběhu adaptace dítěte.

7. Hypotéza:

Učitelky mají zájem se vzdělávat v oblasti osobnostních a sociálních dovedností učitelů.

3. **Charakteristika výzkumného vzorku**

Výběrový soubor (vzorek) prezentuje skupinový výběr, který je uspořádán do čtyř základních skupin:

Učitelky mateřských škol (učitelky)

- osloveno 10 mateřských škol
- Středočeský kraj (okres Rakovník, Příbram, Benešov, Mělník) a Zlínský kraj (okres Uherské Hradiště)
- mateřské školy jednotřídní, dvoutřídní, čtyřtřídní, šestitřídní
- mateřské školy na vesnici, ve městě
- výběr bez ohledu na délku pedagogické praxe učitelek a zaměření mateřské školy

- rozdáno: 51 dotazníků
- vráceno: 51 dotazníků
- návratnost: 100%

Rodiče, jejichž děti docházejí do mateřské školy (rodiče A)

- oslovení rodiče – 5 mateřských škol
- Středočeský kraj (okres Rakovník, Příbram, Benešov, Mělník)
- mateřské školy jednotřídní, dvoutřídní, čtyřtřídní, šestitřídní
- mateřské školy na vesnici, ve městě

- rozdáno: 138 dotazníků
- vráceno: 94 dotazníků
- návratnost: 68%

Rodiče, jejichž děti mateřskou školu nenavštěvují (rodiče B)

- oslovení rodiče, jejichž děti zahájí docházku do mateřské školy v září 2009 (6 měsíců před nástupem dítěte) a rodiče navštěvující mateřské centrum
- město Rakovník
- rozdáno: 44 dotazníků
- vráceno: 39 dotazníků
- návratnost: 89%

Rodiče budoucích předškoláků (rodiče C)

- oslovení rodiče, jejichž děti docházejí do mateřské školy a zároveň zahájí povinnou školní docházku v září 2010 (10 měsíců před vstupem do základní školy)
- rozdáno: 45 dotazníků
- vráceno: 42 dotazníků
- návratnost: 93%

4. Použité metody výzkumného šetření

Dotazník

Zjišťování dat prostřednictvím dotazníků je jednou z nejpoužívanějších technik. Výhodou dotazníku je možnost oslovit velký počet respondentů, problematikou může být jejich návratnost.

Koncepci vlastních dotazníků jsem uspořádala do základních okruhů (důležitost určitých oblastí spolupráce, ochota rodičů pro spolupráci, nabídky školy pro spolupráci), které obsahovaly různé položky. Polytomické položky s výběrem převážně čtyř odpovědí a škálovací položky zjišťovaly především mínění respondentů. Součástí dotazníku pro učitelky mateřské školy byly polouzavřené otázky, jež se týkaly dosaženého vzdělání. Respondenti měli možnost využít volnou, upřesňující či doplňující informaci na konci dotazníku.

Vyhodnocení dotazníků jsem realizovala uspořádáním dat pomocí čárkovací metody a sestavením tabulek četností, jež byly převedeny na procenta. Pro posouzení platnosti či neplatnosti hypotéz jsem zjištěná data vzájemně porovnávala a prezentovala i v názorné podobě pomocí sloupcových grafů. Kompletní tabulky četností jsou součástí příloh⁴³.

Rozhovor

Rozhovor představuje metodu, která je založena na komunikaci, umožňuje bezprostřední kontakt, v tomto spočívá i jeho přednost. Mezi negativa patří možnost oslovit větší počet osob, komplikovaná je také forma záznamu.

⁴³ Přílohy č. 4 - 10

Záměrem volného nestrukturovaného rozhovoru s učitelkami bylo zjištění nejen mínění a postojů k oblasti spolupráce rodičů se školou, zajímala jsem se také o jejich praktické zkušenosti s rodiči. V průběhu rozhovoru jsem si zaznamenávala pouze zajímavé informace, které se týkaly zkoumané oblasti⁴⁴.

Pozorování

Pozorování je jedna z forem získávání informací, nejstarší a nejrozšířenější metodou. V případě této metody může dojít ke zkreslení z důvodu různé míry subjektivity, která se odvíjí od samotného pozorovatele, záleží také na okolnostech pozorování.

Metodu jsem využívala v průběhu společných setkávání a tvoření rodičů a dětí v mateřské škole. Zaměřila jsem se na vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi, způsob interakce rodičů a dětí při společné činnosti, výchovné působení rodičů na děti. Kazuistiky⁴⁵ zaznamenávají průběh dlouhodobého pozorování dvou rodin, jejichž spolupráce s mateřskou školou je rozdílná.

⁴⁴ Příloha č. 11

⁴⁵ Příloha č. 12

5. Průběh výzkumného šetření

Komplexní šetření probíhalo od září 2008, ukončeno bylo v prosinci 2009.

Distribuce dotazníků pro rodiče dětí byla uskutečněna prostřednictvím mateřských škol, s nimiž byla spolupráce předem dojednána. Rodiče domovské mateřské školy byly osobně osloveny učitelkami, vyplněné dotazníky měli možnost vyplnit hned i doma, anonymně je pak vrátit do schránky, která je pravidelně využívána pro drobné vzkazy od rodičů a úkoly od dětí⁴⁶. Šetření probíhalo od října 2008 do ledna 2009.

Rodiče dětí, které v září 2010 zahájí povinnou školní docházku, byly osobně osloveny učitelkami v říjnu 2009 týden před plánovanou besedou s tématem „Budeme mít prvňáčka“. Rodiče měli možnost vyplnit dotazníky ihned a vhodit do schránky.

Předsedkyně mateřského centra mi umožnila oslovit rodiče docházející do centra, jejichž dítě mateřskou školu ještě nenavštěvuje, ostatní rodiče jsem osobně požádala na informativní schůzce po ukončení zápisu do mateřské školy v dubnu 2009.

Učitelky mateřských škol byly v blízkém okolí osloveny prostřednictvím ředitelky mateřské školy, ze vzdálenějšího okolí prostřednictvím e-mailové pošty na základě dobré zkušenosti z předvýzkumu. Předání dotazníků proběhlo prostřednictvím poštovní zásilky. Šetření probíhalo od září 2009 do prosince 2009.

Průběh šetření hodnotím jako bezproblémový. Na základě předchozí zkušenosti z předvýzkumu jsem pozornost soustředila především na návratnost dotazníků. Zaměřila jsem se na způsob distribuce, kontaktování vhodných respondentů a na osobní kontakt.

⁴⁶ Tzv. schránka Kvítka, rodiče a děti do ní pravidelně vhazují splněný úkol (obrázek), který byl součástí měsíčního časopisu Kvítek.

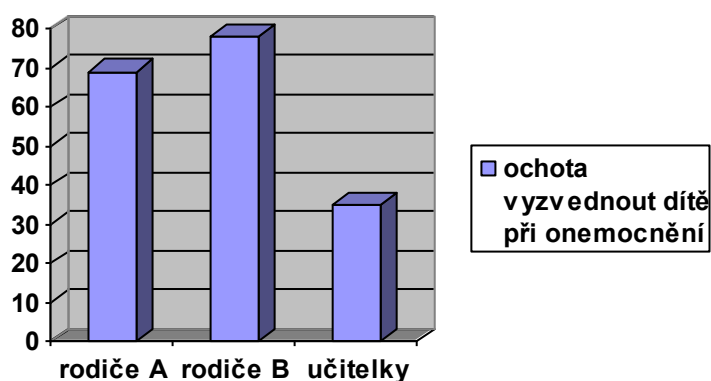
6. Výsledky dotazníkového šetření

6.1. Okamžitá informace o onemocnění dítěte

V oblasti důležitosti považuje shodně 85% rodičů „A“ i rodičů „B“ ze strany školy informaci o onemocnění dítěte za velmi důležitou.

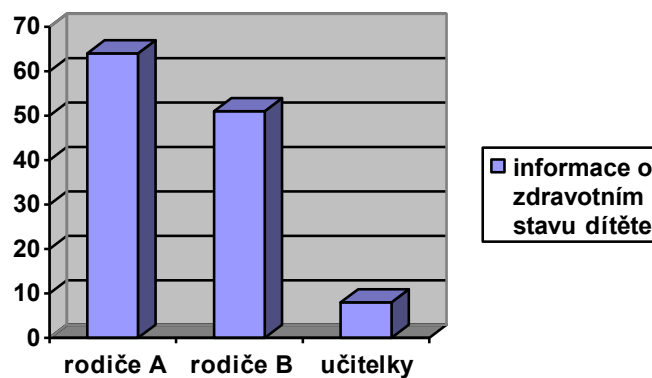
Trochu odlišná je však ochota rodičů vyzvednout dítě z mateřské školy v případě jeho onemocnění (vždy 78% a 69%), toto potvrzuje i názor učitelky (35%) – graf č. 1.

Graf č. 1

S náhlým onemocněním dítěte souvisí i aktuální zdravotní stav dítěte, s kterým do mateřské školy přichází. Může se jednat o menší nachlazení, noční nevolnost apod., jež má vliv na průběh dne ve škole, na celkovou kvalitu předškolního vzdělávání. Zajímalo mne, do jaké míry jsou rodiče ochotni informovat učitelky o zdravotním stavu dítěte – graf č. 2.

Graf č. 2

Rodiče „A“ i rodiče „B“ považují sdělení o zdravotním stavu za velmi důležité (64% a 51%), učitelky však toto vyvracejí (8%).

V oblasti položek týkajících se zdravotního stavu byly i položky, které se zajímaly o ochotu rodičů sdělit informace o soukromém životě rodiny. V průměru 8% rodičů je ochotno sdělit vždy, jeden z rodičů ovšem tyto položky označil velkým červeným vykřičníkem s udáním hodnoty „nikdy“.

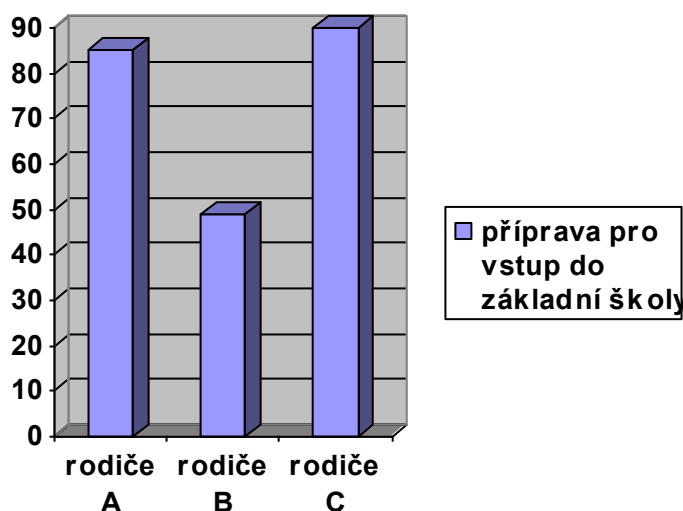
Hypotéza, že rodiče za velmi důležité považují informaci o náhlém onemocnění dítěte, se potvrdila.

6.2. Příprava dítěte pro vstup do základní školy

Rodiče, jejichž děti do mateřské školy docházejí, považují přípravu pro vstup do základní školy za velmi důležitou (85% rodičů „A“, 90% rodičů „C“). Rozdílná je představa rodičů „B“, této oblasti velkou důležitost přikládá pouze 49% – graf č. 3.

Konkrétní představy o pojmu školní zralost uvádím v příloze č. 6.

Graf č. 3

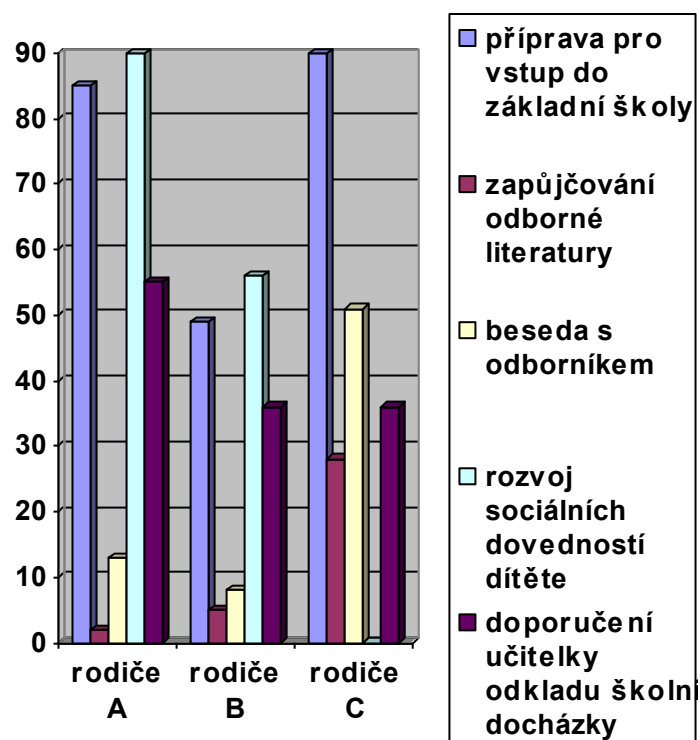

Předvýzkum potvrdil, že příprava pro vstup do základní školy je i pro učitelky velmi zásadní. Učitelky s rodiči konzultují případnou problematiku dítěte, k posouzení školní zralosti využívají běžných metod (kresby, pozorování, průběžné sledování pokroků dětí). S dětmi navštěvují první třídy základní školy, někdy se přímo účastní zápisů k povinné školní docházce.

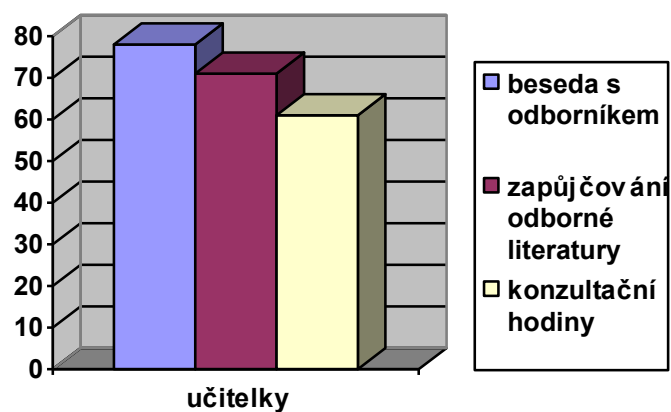
Z hlediska přípravy dítěte na povinnou školní docházku jsem se zaměřila také na aktivity pro rodiče s tímto tématem související.

Jedná se o možnosti besedovat na toto téma s odborníky, zapůjčit si ve škole literaturu, či přiklonit se k názoru učitelky - graf č. 4. Současně jsem porovnávala zjištěné údaje s nabídkami mateřských škol - graf č. 5.

Graf č. 4

Graf č. 5

Ačkoli 78% mateřských škol pořádá besedy s odborníkem, zájem o tuto aktivitu má pouze 13% rodičů „A“, 8% rodičů „B“, v případě rodičů budoucích školáků však již 51% rodičů.

O zapůjčení odborné literatury mají větší zájem rodiče „C“ - 28%, 2% rodičů „A“, 8% rodičů „B“. Tuto možnost nabízí 71% mateřských škol.

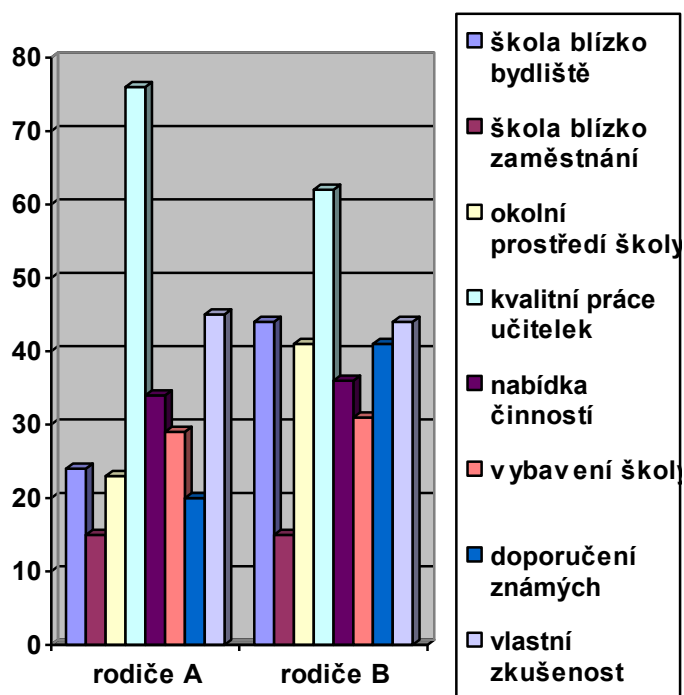
K názoru učitelky ohledně školní nezralosti se přiklání 55% rodičů „A“, 36% rodičů „B“ a „C“.

Porovnáním grafu č. 3 a č. 4 je zřejmé, že příprava dítěte pro vstup do základní školy patří k velmi důležité úloze mateřské školy.

Hypotéza, že pro rodiče je velmi důležitá příprava dítěte pro vstup do základní školy, se potvrdila.

6.3. Výběr mateřské školy

Graf č. 6

Kromě uvedených možností jmenovali rodiče další důvody výběru školy:

- „Náklady na umístění dítěte“
- „První dojem – přístup ředitelky, učitelek a ostatního personálu“
- „Otevírací doba školy“

Nabídku činností pro děti upřednostňuje pouze 34% rodičů „A“ a 36% rodičů „B“.

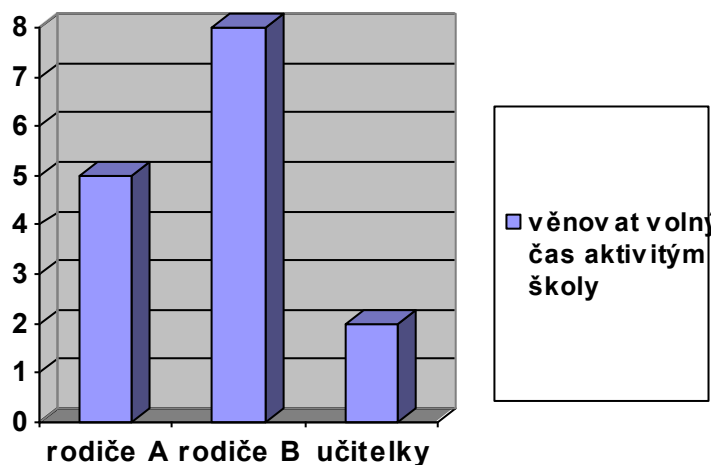
Z výsledku šetření vyplynulo, že při výběru mateřské školy nejvíce upřednostňují kvalitní práci učitelek - 76% rodičů „A“, 62% rodičů „B“. Výběr školy je také ovlivněn vlastní zkušeností se školou - 45% rodičů „A“, 44% rodičů „B“.

Výsledky této oblasti jsem zároveň porovnála s oblastí, v níž se rodiče vyjadřovali k tomu, jakým možnostem a oblastem přisuzují rodiče důležitost. Za třetí velmi důležité považují rodiče kvalifikovaný a zkušený personál (86% a 79%).

Hypotéza, že při výběru mateřské školy rodiče nejvíce upřednostňují nabídku činností pro děti, byla vyvrácena.

6.4. Ochota věnovat volný čas aktivitám školy

Graf č. 7

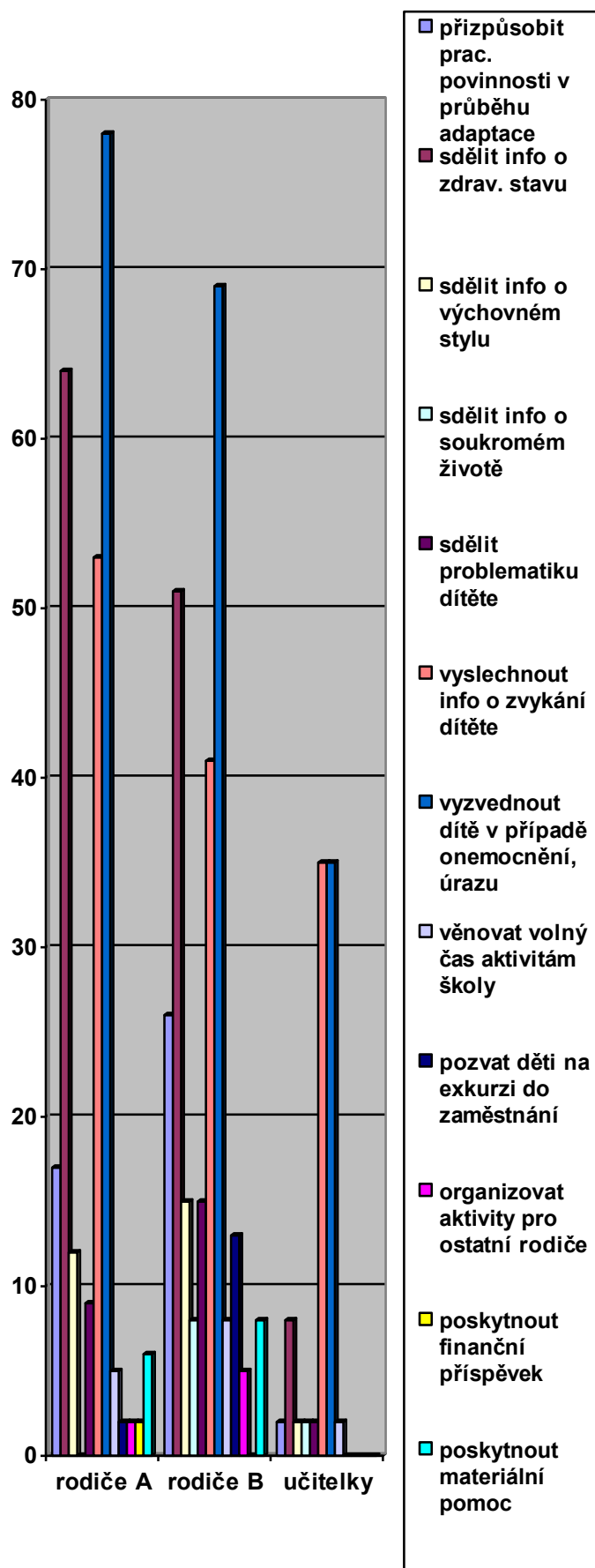

Aktivitám organizovaných školou je ochotno se vždy věnovat 5% rodičů „A“, 8% rodičů „B“. K této položce se podobně vyjádřily i učitelky - 2% rodičů je ochotno se vždy věnovat aktivitám školy.

Tato položka byla jednou z dalších, které zjišťovaly ochotu rodičů v různých oblastech.

Z grafu č. 8 vyplývá, že rodiče jsou nejčastěji ochotni vyzvednout dítě ze školy v případě onemocnění či úrazu - 78% a 69%, sdělit informace o zdravotním stavu dítěte a vyslechnout informaci o průběhu adaptace dítěte - 53% a 41%. V těchto položkách se s rodiči shodují i učitelky.

Graf č. 8

Učitelky zároveň využily možnosti volné odpovědi a vyjádřily k důležitosti spolupráce s rodinou i se svými názory na chování některých rodičů:

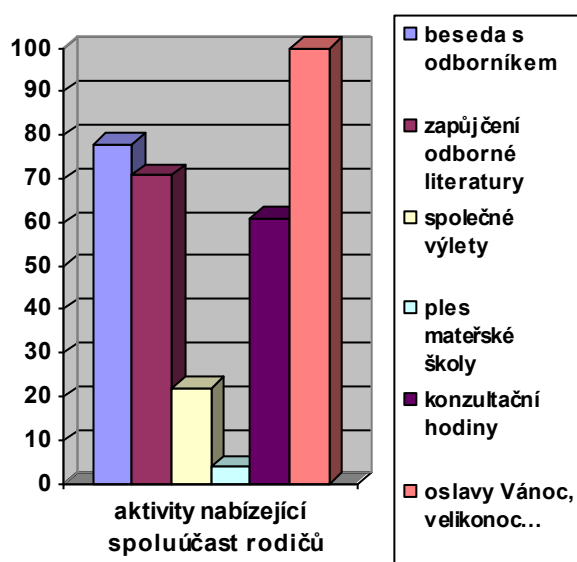
- „je potřebná domluva na společných postupech při výchově dítěte“
- „důležitý je vzájemný respekt“
- „lépe dítě pochopíme, pokud známe jeho rodinné zázemí“
- „málokterí rodiče považují mateřskou školu za partnera, školu si pletou se sociální výpomocí v době, kdy jsou v práci nebo neumí najít pro dítě odpovídající program“
- „matky na mateřské dovolené se dnes neumí postarat o dítě a odkládají jej do školky a za směšné školné požadují celodenní péči i o prázdninách“
- „nezbytné je odborné vedení některých rodičů při výchově dětí“

Hypotéza, že rodiče jsou ochotni věnovat svůj volný čas aktivitám pořádaných mateřskou školou, nebyla potvrzena.

6.5. Nabídky mateřské školy pro aktivní spolupráci s rodinou

Jednotlivé položky týkající se nabídek mateřské školy jsem uspořádala do základních třech okruhů. První čtyři tvoří aktivity školy, které rodiče informují o škole, další se týkají těch činností, jichž se rodiče aktivně mohou účastnit, třetí skupinu tvoří nabídky pro děti, jichž se rodiče neúčastní.

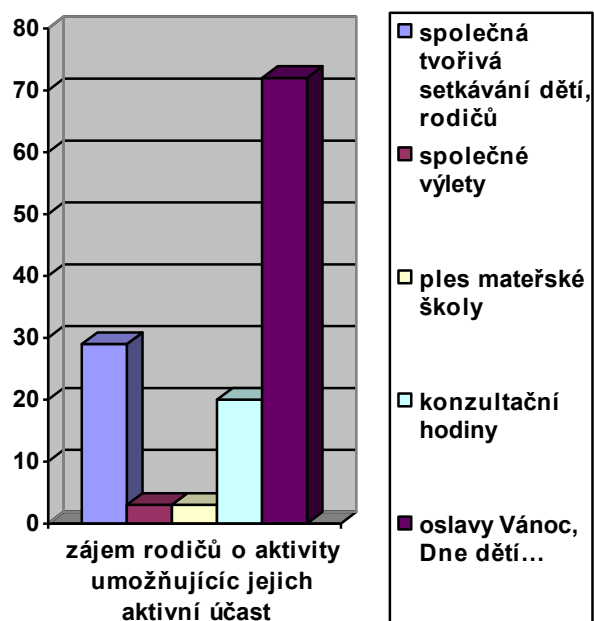
Graf č. 9

Graf č. 9 zahrnuje aktivity, kterých se rodiče aktivně mohou účastnit (předem zadány), učitelky pak mohly ve volné odpovědi dodat další aktivity pořádané jejich školou. Velmi často byla uváděna různá odpolední společná tvoření s rodiči, karnevaly, hudební hrátky. Mateřské školy nabízejí dostatek aktivit, zajímalo mne také, o které z výše uvedených mají rodiče největší zájem (místo besedy s odborníkem a zapůjčení odborné literatury se rodiče vyjadřovali ke společnému setkávání a tvoření dětí a rodičů ve škole).

Všechny mateřské školy, které se šetření účastnily, nabízejí pro děti a rodiče společné oslavy (Vánoce, velikonoce, Den dětí apod.), o tyto aktivity rodiče také největší zájem projevují - graf č. 10.

Graf č. 10

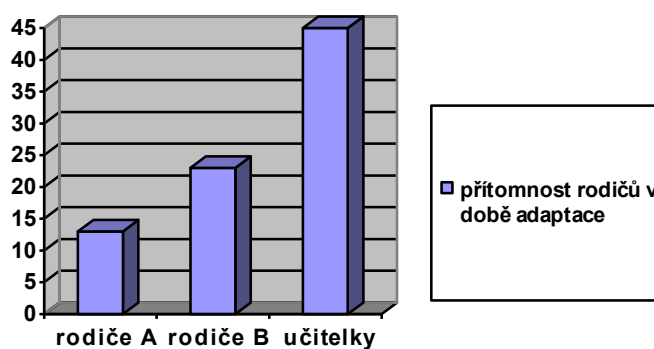
Hypotéza, že mateřské školy svou nabídkou umožňují aktivní účast rodičů na předškolním vzdělávání, se potvrdila.

6.6. Přítomnost rodičů v době adaptace dítěte

Přítomnost rodičů ve třídě v období adaptace dítěte na prostředí mateřské školy umožňuje celkem 45% oslovených učitelek mateřských škol.

Rodiče byli požádáni o vyjádření, jak důležitá je pro ně přítomnost ve třídě v době adaptace. Pouze 13% rodičů „A“ a 23% rodičů „B“ považují tuto možnost jako velmi důležitou – graf č. 11.

Graf č. 11

Hypotéza, že učitelky poskytují rodičům přítomnost ve třídě v průběhu adaptace dítěte, se potvrdila.

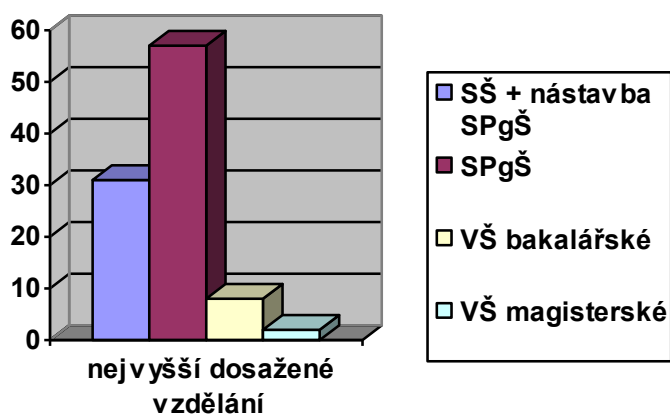
6.7. Zájem učitelek o vzdělávání v oblasti osobnostních a sociálních dovedností

Šetření se účastnilo celkem 51 učitelek, z nichž jedna nesplňuje kvalifikaci (doplňuje si středoškolské studium).

Celková praxe učitelek představuje, přepočteno na medián, 25 let.

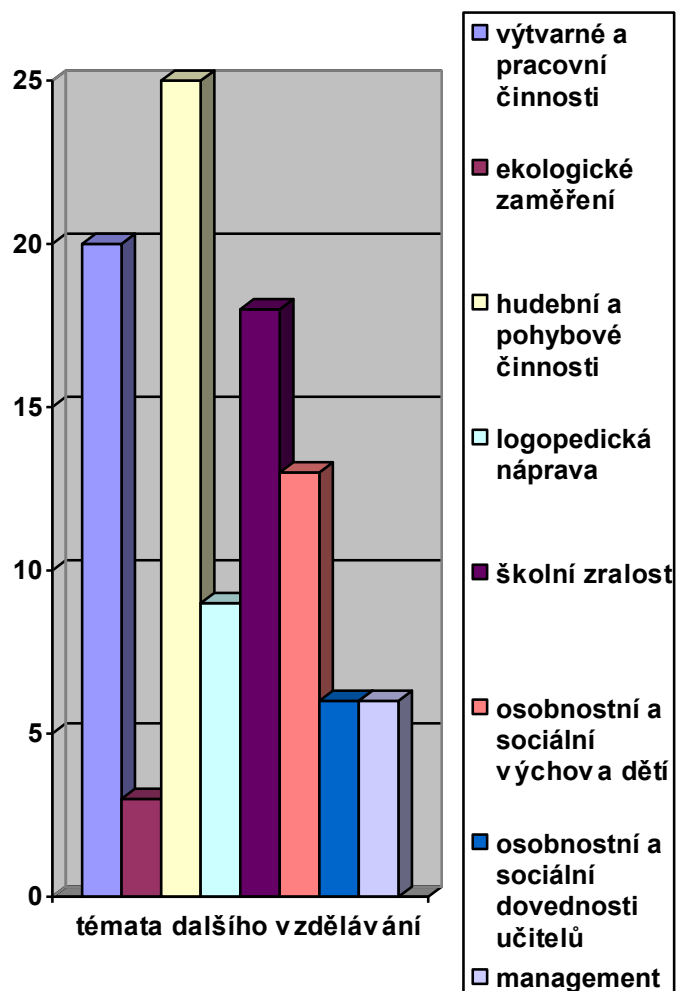
V souvislosti se vzděláváním učitelek jsem se zajímala i o nejvyšší dosažené vzdělání. Nejčastěji mají učitelky ukončeno studium na střední pedagogické škole, včetně nástavbového studia, které bylo realizováno v dřívějších letech – graf č. 12. Celkem 10% učitelek má vysokoškolské vzdělání. Mimo to dalších 10% v současné době studuje na vysoké škole.

Graf č. 12

V oblasti dalšího vzdělávání učitelky označovaly svůj zájem o témata dalšího vzdělávání – graf č. 13.

Graf č. 13

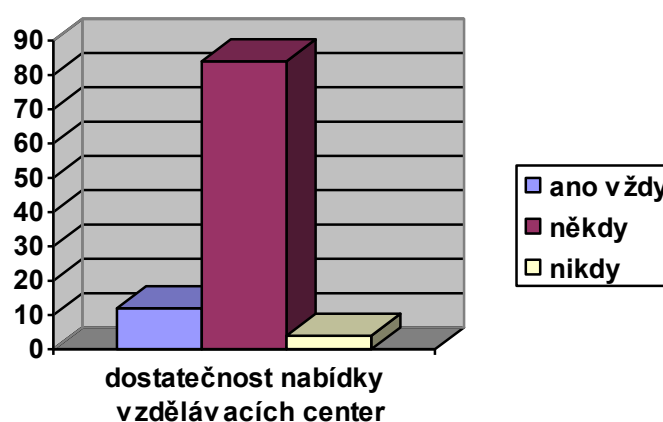

Největší zájem učitelky mají o hudební a pohybové činnosti (25%), o výtvarné a pracovní činnosti (20%) a o semináře zaměřené na školní zralost (18%).

Zájem o témata týkající se osobnostních a sociálních dovedností učitelů uvedlo pouze 6% z dotazovaných učitelek.

Všechny učitelky se dalšího vzdělávání účastní. Podle výsledků šetření však nemají vždy možnost zvolit si seminář dle svého zájmu, současně také není vždy dostatečná nabídka vzdělávacích center – graf č. 14.

Graf č. 14

V předvýzkumu jsem se zajímala, o jaké další okruhy vzdělávání mají učitelky zájem. Jednalo se o tyto okruhy:

- muzikoterapie
- kurzy waldorfské pedagogiky
- společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání

Hypotéza, že učitelky mají zájem se vzdělávat v oblasti osobnostních a sociálních dovedností učitelů, se nepotvrdila.

7. Diskuse k výsledkům šetření

V této části jsem se pokusila k některým výsledkům šetření vyjádřit svůj vlastní názor, který je podložen osobními zkušenostmi z praxe.

Hypotéza, že rodiče za velmi důležité považují informaci školy o náhlém onemocnění dítěte, se potvrdila. Odlišná byla již jejich ochota dítě v tomto případě z mateřské školy vyzvednout, a současně i ochota sdělit zdravotní stav dítěte, což potvrdily i učitelky.

Onemocnění znamená nejen pro dítě velkou zátěž, možnou nákazou jsou dále rovněž ohroženy ostatní děti a dospělí v mateřské škole, snižuje se také kvalita dne stráveného ve škole. V praxi se často setkávám i s rodiči, kteří předají dítě učitelce, aniž by se zmínili o aktuálních potížích dítěte (ty se postupně projeví v průběhu dne). Co však rodiče vede k takovému chování? Myslím si, že v současné době jsou rodiče více ohroženi ztrátou zaměstnání, a tím zajištění dostatečného ekonomického zázemí rodiny. Neuvedomují si, že takto svou neodpovědností ohrožují zdraví dalších. Několikrát jsem o této problematice hovořila s rodiči, kteří odmítali jít s nemocným dítětem k lékaři nebo alespoň zajistit dítěti domácí odpočinek. Jejich hlavním zájmem však byla jejich práce, popř. volné dopoledne pro zajištění úředních záležitostí. Velmi těžko chápali důvod, proč jejich nemocné dítě odmítám do skupiny dětí přijmout. V souvislosti s onemocněním dítěte se také setkávám s nepochopením, dá se říci až nezájmem některých dětských lékařů. Před rokem 1989 bylo zvykem a téměř povinností učitelek provádět tzv. ranní filtr, jehož cílem bylo zjištění, že dítě je zcela zdravé. V případě, že nebylo, byl rodič povinen navštívit lékaře. Dnes dle názoru pediatriů za dítě mají plnou odpovědnost rodiče, tedy i za jejich zdravotní stav. Potvrzení o tom, že je dítě zdravé, a může docházet do dětského kolektivu, málokterý lékař vystavuje. Velmi zajímavou zkušenost mám s dětskou lékařkou, která ve zprávě pro mateřskou školu uvádí, že dítě má „školkiózu“ (pro jesle „jesliózu“), není

tedy důvod pro omezení docházky. Toto je jednání, které, podle mého názoru, školu staví do velmi podřadného postavení. Možná, jak se zmínila ředitelka jedné školy, je potřeba rodiče vychovávat k odpovědnosti, dovést je ke zjištění, že výchova dítěte je opravdu odpovědnost rodiny. Na problematice nemocných dětí ve škole má pravděpodobně svůj podíl i stát, který nedokáže zajistit rodině takové ekonomické zázemí, aby se matka nebála zůstat s nemocným dítětem doma.

Hypotéza č. 5, že mateřské školy svou nabídkou umožňují aktivní účast rodičů na předškolní vzdělávání, byla potvrzena, přesto hypotéza č. 4, že jsou rodiče ochotni věnovat svůj volný čas aktivitám pořádaných mateřskou školou, potvrzena nebyla.

V položkách s nabídkami aktivit byly uvedeny nejen aktivity, na nichž se přímou účastí podílejí rodiče, ale zároveň také ty, které jsou nabízeny pouze dětem. Jednalo se o zájmové kroužky, které rodiče upřednostňovaly.

Domnívám se, že rodiče při výběru mateřské školy považují nabídku zájmových kroužků za velmi důležitou (toto šetření nepotvrdilo). Hledají pro své děti, aniž by ony samy projevily zájem, různé odpolední činnosti vedené dospělou osobou či jiným odborníkem (nejen nabídky školy). V poslední době se setkávám s rodiči, kteří svým, někdy i dětem tříletým, každodenně zaplňují odpoledne zájmovými aktivitami (plavání, tenis, fotbal, aerobik, flétna, angličtina). Podle mého mínění chtějí zajistit dětem kvalitní trávení volného času jako prevenci proti nudě do budoucna, důvodem také může být skupinový tlak okolí. Rodiče si pravděpodobně neuvědomují to, že mateřská škola poskytuje dostatečně pestrnou nabídku činností (hudební, pohybové, výtvarné), ani fakt, že jejich dítě může být přetížené a těžko se naučí trávit čas jen samo se sebou. Může být odkázáno pouze na zábavu poskytovanou zvnějšku. Na jednu stranu může být dítě příliš organizováno, na druhé straně existují ale i rodiny, kde dítě tráví odpoledne bezesmyslným pobíháním po sídlišti bez náležitého dozoru.

Hypotéza, že rodiče při výběru mateřské školy upřednostňují nabídky školy, se nepotvrdila.

Nabídku činností školy upřednostňovalo pouze 34% a 36% rodičů. Naopak výrazné procento (76%) upřednostňuje kvalitní práci učitelek. Neznamená to, že by s prací učitelek byli spokojeni (spokojenost nebyla předmětem šetření), ale přisuzují jí velký význam. Pro mne osobně jde o příjemné a potěšující zjištění v tom smyslu, že si rodiče zřejmě částečně uvědomují odpovědnost na straně učitelek, zároveň dávají učitelkám mnoho důvěry, pokud jim své děti svěřují. Toto potvrzuje i mé ujištění a přesvědčení o nutnosti dalšího vzdělávání učitelek nejen v oblastech ryze výchovných (tělesná, hudební, výtvarná), ale především v oblastech diagnostických, osobnostních, komunikačních.

Problematika spolupráce mateřské školy a rodiny bývá velmi často tématem na pedagogických i provozních poradách naší školy. Nezřídka se setkávám s negativními názory ohledně přístupu rodičů jak k dětem, tak k mateřské škole jako celku. Ze stran učitelek je často rodičům vytýkán jejich nezájem, „odkládání dětí“, nedostatečná spolupráce v oblasti návyků dětí a při sebeobsluze dětí. Učitelky se domnívají, že někteří rodiče přenechávají přípravu a učení základních dovedností na učitelkách, přitom sami rodiče nezvládají své dítě v některých situacích, kdy např. dítě něco vyžaduje nebo pokud je dítěti dán nějaký požadavek.

Ztížené pracovní podmínky, vysoké počty dětí, různé požadavky rodičů způsobují, že se učitelky cítí přetíženy, zároveň mají někdy pocit, že jsou pro rodiče pouze levné síly na hlídání dětí. Na jedné straně se domnívám, že je třeba pochopit situaci dnešního rodiče (pracovní podmínky matek, pracovní doba, závislost na zaměstnání z finančních důvodů, strach o práci, mladé pracující babičky, sociální dávky při nemoci dítěte). Na straně druhé mám dojem, že dítě se opravdu stává středem zájmu rodičů. Ti si ale neumějí poradit s běžnými situacemi, kdy je třeba být vůči dítěti důsledný, dětem nejsou určovány hranice, za které by neměly jít.

8. Závěr výzkumného šetření

Z výzkumného šetření vyplynulo, že spolupráce mateřské školy s rodinou je důležitou oblastí, které se školy věnují a realizují. Setkávají se také s určitými problémy či nedostatky ze strany rodičů, které mohou kvalitu vzdělávání ovlivnit. Nabídka mateřských škol je dostačující, domnívám se, že záleží na každé škole, jakým způsobem umožňuje podílet se rodičům na společné práci. Podobně se otázkami spolupráce zabývala již Klára Šedřová ve výzkumu, který proběhl v mateřské škole s programem Začít spolu. Zajímala se i o otázky spolupráce školy s obcí. Konkrétní mateřská škola nabízí nadstandardní aktivity, které vyplývají především ze vzdělávacího programu školy. Rodiče tyto aktivity oceňují jako mimořádně vstřícné.

Vlastní dotazníkové šetření z mého pohledu bylo velmi obsáhlé, z jeho výsledků lze do budoucna použít i jiné oblasti, než kterým jsem věnovala největší pozornost. Návrh dotazníků hodnotím jako velmi dobrou. Metoda pozorování a rozhovoru nemá dostatečnou výpovědní hodnotu, a to vzhledem k subjektivnímu pohledu na problematiku a malému počtu respondentů.

V průběhu zpracování a vyhodnocování získaných dat jsem si uvědomila některé další skutečnosti, které se týkají možností a potřeb učitelek se dále vzdělávat. Domnívám se, že další vzdělávání v oblasti sociálních dovedností může přispět k otevřenější, autentičtější komunikaci mezi školou a rodinou. Při analýze zjištěných dat jsem také dospěla k tomu, že žádná z položek se nezajímala a nezkoumala míru spokojenosti rodičů s nabídkou škol. V případné další práci v oblasti spolupráce s rodinou bych stěžejní zájem věnovala jednak otázkám potřeb a možností učitelek v oblasti dalšího vzdělávání, ale také a míře spokojenosti rodičů s úrovní poskytovaných služeb.

IV. ZÁVĚR DIPLOMOVÉ PRÁCE

Mateřské školy v současné době zajišťují kvalitní péči, výchovu i vzdělávání dětí předškolního věku. Domnívám se, že z hlediska financování mateřského školství neexistuje zatím mnoho šancí dosáhnout optimálních podmínek pro uplatňování individuálního přístupu ke každému dítěti. Školy však mají dostatečné možnosti, jež mohou využít ke spokojenosti dětí i jejich rodičů. Mateřská škola je prostředím, které poskytuje mnoho příležitostí k tomu, aby vzájemné vztahy mezi rodiči a školou přispívaly ke zdárnému rozvoji dítěte. Podmínkou kvalitních vztahů s rodinou dítěte by měla být vstřícnost a otevřenost založená na vzájemném respektu, na vědomí si svých práv a povinností.

Zájem o tuto oblast mne současně přivedl k uvědomění si toho, že významný vliv na spolupráci školy s rodinou do značné míry závisí i na vedení školy. Ředitelka mateřské školy nejen ekonomicky, materiálně a organizačně zajišťuje výchovně vzdělávací proces školy, současně vytváří příznivé klima, jež by mělo být založeno na motivaci a respektování potřeb zaměstnanců, mezi něž patří pracovní podmínky, jistota práce, uznání, úcta a zajištění efektivního odborného růstu. Týmová práce, vzájemná opora, oboustranná a otevřená komunikace by měla zajistit, aby společné cíle školy byly všem jasné a všemi akceptované. Škola, podle již citovaného Friedricha Fröbela, může být komunitou, v níž se působení domova a rodiny spojuje, může být společenstvím, jež je spojováno společnými zájmy, cíli a hodnotami.

V. ANOTACE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jana Kovářová:

Název práce: Spolupráce mateřské školy a rodiny

Filozofická fakulta UK, katedra pedagogiky

Vedoucí práce: PhDr. Michaela Vítěčková, Ph.D.

Diplomová práce se opírá o dlouholeté osobní zkušenosti práce učitelky a ředitelky mateřské školy.

V teoretické části popisují vznik a postupný vývoj mateřské školy jako instituce. Z hlediska osobnostně orientovaného pojetí výchovy uvádím různá východiska pro spolupráci školy s rodinou, z tohoto pohledu akcentuji i významnost role učitelky mateřské školy. Spolupráci mateřské školy a rodiny specifikuji do třech základních oblastí odpovídajících vývojovému zrání dítěte.

Empirická část práce představuje výzkumné šetření, které jsem zaměřila nejen na názory rodičů, na jejich očekávání a ochotu spolupracovat s mateřskou školou, k této oblasti se vyjadřovaly i učitelky. Zjištěné výsledky interpretuji v závěrečné diskusi.

Klíčová slova: rodina a výchova dítěte, mateřská škola, předškolní vzdělávání, osobnostně orientovaná výchova, formy spolupráce, učitelka mateřské školy, adaptace, školní zralost

DIPLOMA THESIS SUMMARY

Jana Kovářová:

Title of the work: Cooperation Kindergarten with family

Philosophical Faculty, UK, Department of Pedagogy

Consultant: PhDr. Michaela Vítěčková, Ph.D.

The diploma thesis is based on long-term personal experiences of a teacher and a headmaster of a kindergarten.

In the theoretical part the establishment and gradual development of a kindergarten as an institution is described. From the point of view of personality-oriented teaching approach different solutions for co-operation between a school and a family are stated, with an emphasis on the importance of a kindergarten teacher's role. Co-operation between a kindergarten and a family is divided into three basic categories related to a child's development of maturation.

The empirical part of the work presents the research which is focused on not only the parent's opinions, but also their expectations and willingness to co-operate with a kindergarten; teachers' opinions are also stated. The results are presented in the final discussion.

Key words: family and child upbringing, kindergarten, pre-school education, personality-oriented education, forms of co-operation, kindergarten teacher, adaptation, school maturity.

VI. BIBLIOGRAFIE

Literatura:

BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 152 s. ISBN 80-7178-537-7.

BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova : deset principů moderní pedagogiky a její aplikace v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.

HAVLÍNOVÁ, Miluše, et al. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. 3. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-487-8.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele a rodiče*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 232 s. ISBN 80-7178-888-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing,a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1993. 232 s. ISBN 80-210-0830-X.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. 2. vyd. Praha : Academia, 2007. 132 s. ISBN 978-80-200-1451-1.

MERTIN, Václav, GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-799-X.

OPRAVILOVÁ, Eva, GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Léto v mateřské škole : kurikulum předškolní výchovy 2. díl*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 125 s. ISBN 80-7178-245-9.

PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. 1. vyd. Ostrava : Amosium servis, 1995. 234 s. ISBN 80-85498-27-8.

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství,n.p., 1984. 220 s. ISBN 14-648-84.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

RABUŠICOVÁ, Milada, ŠEĐOVÁ, Klára, TRNKOVÁ, Kateřina, ČIHÁČEK, Vlastimil. *Škola a/versus rodina*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2004. 176 s. ISBN 80-210-3598-6.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina, et al. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. aktualiz. vyd. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. 48 s. Dostupný z WWW: <vuppraha.cz>. ISBN 80-87000-00-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VÁŇOVÁ, Růžena, et al. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. 1. vyd. Praha : Pedagogická fakulta UK v Praze, 1997. 261 s. ISBN 80-86039-29-3.

Internetové články:

<http://skolky.turnov.cz/ms-waldorfska/zakladni-informace/waldorfska-materska-skola-turnov-hruborohozecka-323-okres-semily.html>

KUCHAŘOVÁ, Věra, et al. *Výzkumný ústav práce a sociálních věcí* [online]. 2008 [cit. 2009-02-02]. Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateř. školách, školních družinách a obdobných zařízení a jiných institucionálních forem péče o děti v ČR. Dostupný z WWW: <<http://www.vupsv.cz/index.php?p=publikace&site=default>>.

Montessori školka Brouček [online]. 1 Bzenec : 2009 , 18. 11. 2009 [cit. 2009-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.montessori-bzenec.cz/>>.

MŠ a ZŠ Montessori [online]. 1 Kladno : 2008 , 12..7. 2008 [cit. 2009-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.montessori-kladno.cz/>>.

Ostatní články:

KRAMULOVÁ, Daniela. Ve dvou letech do školy. *Informatorium*. 2008, č. 2, s. 14-15.

VESELÁ, Jana. Mají mateřské školy odpovídající podmínky pro realizaci RVP PV?. *Učitelské noviny*. 5.1.2010, č. 6, s. 17-18.

Rodinná politika očima profesních učitelských organizací. *Informatorium*. 2009, č. 4, s. 4-5.

VII. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Společná setkávání rodičů a dětí v mateřské škole pořádáme minimálně čtyřikrát do roka. Pro každé tzv. hravé odpoledně je pro rodiče a děti připraven takový program, který odpovídá danému ročnímu období a umožňuje dostatek aktivní účasti rodičů.

Ve vnitřních prostorách školy připravujeme společné tvoření rodičů a dětí. Děti mohou rodiče seznámit blíže rodiče s prostředím, v němž tráví část dne. Pro učitelky se nabízí prostor pro individuální rozhovor s rodiči a možnost pozorování vzájemných vztahů mezi rodiči a dětmi.

Zahrada naší školy poskytuje dostatek prostoru pro všechny děti, rodiče i další příslušníky. Zahradní akce s určitým jsou vždy organizované tak, aby všichni byli určitým způsobem baveni – výstava výrobků dětí a rodičů, vystoupení školního sboru, soutěže pro děti a rodiče, opékání vuřtů.

Postupem let se tyto aktivity naší školy staly velmi oblíbenými.

a) Společné tvoření rodičů a dětí v mateřské škole

Zdobení vánočních perníků

b) Slavnost v mateřské škole

Podzimní slavnost

Příloha č. 2

Beseda s pracovníci pedagogicko-psychologické poradny na téma „Ideální školáček“

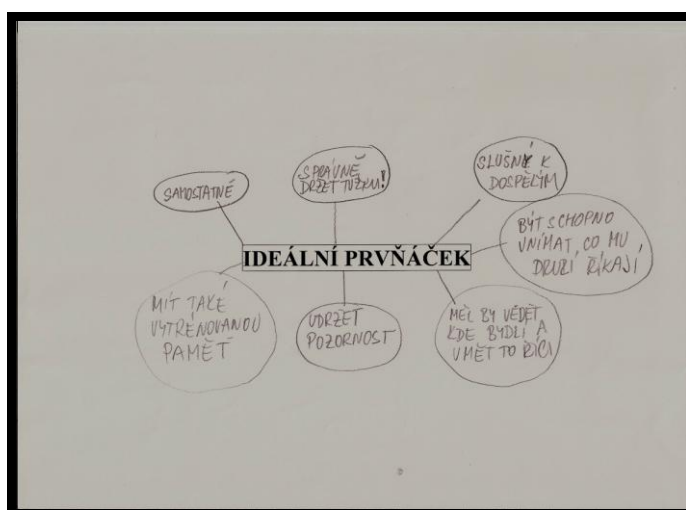
- Besedy se účastnilo 17 rodičů ze 45 pozvaných
- Rodiče před zahájením besedy psali svoje představy o tom, jaký má být „ideální školák“, ty poté byly komentovány pracovníci pedagogicko-psychologické poradny, rodiče měli možnost se ptát na vše, co je zajímalo.
- Na závěr besedy rodiče individuálně s pracovníci konzultovali problematiku svého dítěte, stejně tak i se svými třídními učitelkami.

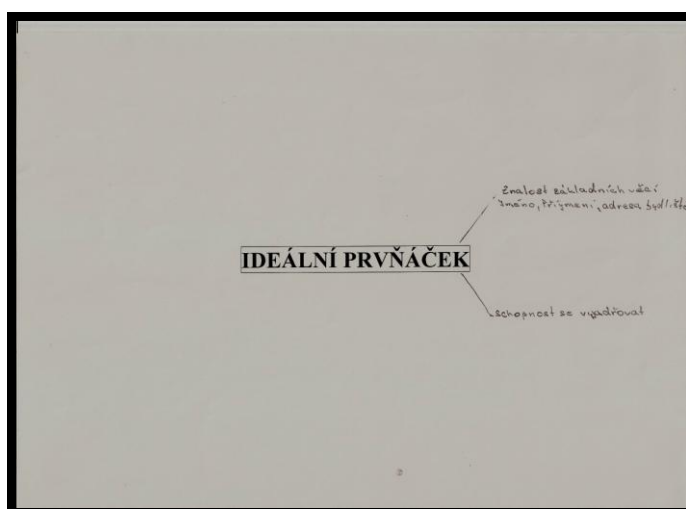
Účast rodičů na besedě

Ideální prvňáček - ukázka

Představa rodičů o školní zralost I.

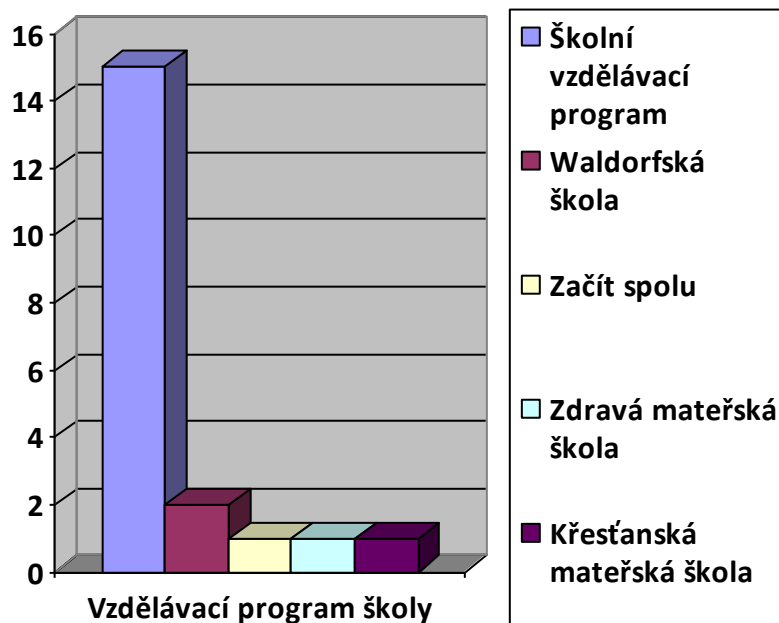
Představa rodičů o školní zralosti II.

Příloha č. 3

Výsledky předvýzkumného šetření

a) Organizace školy a personální podmínky

Vzdělávací program školy

Největší zastoupení měly školy, které při své práci vycházejí ze školního vzdělávacího programu. Tyto školy mají pak specifické zaměření, např. ekologická výchova, výchova ke zdravému životnímu stylu, programy orientované na přírodu a lidové zvyky, na spolupráci s rodiči.

Počet zapsaných dětí v jedné třídě

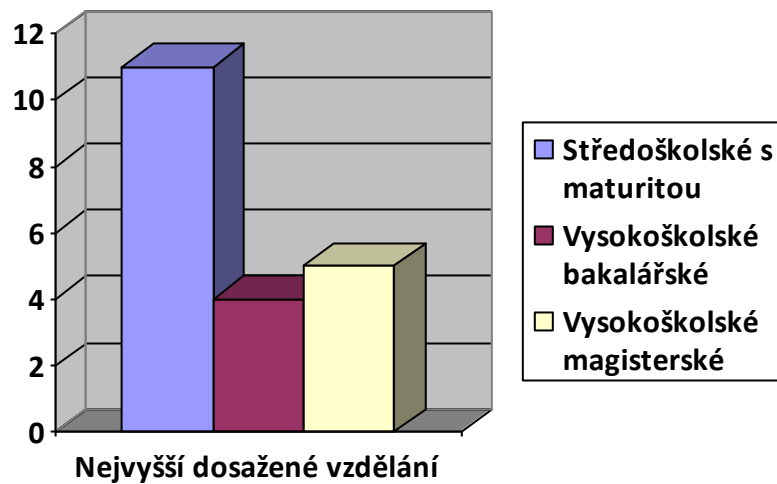
Podle počtu dětí, tříd a učitelek se průměrné počty dětí pohybují okolo 25 dětí, tzn., že tento počet dětí připadá na jednu učitelku. Výjimku tvořila soukromá mateřská škola, která má na jednu třídu zapsáno 12 dětí, tomuto počtu jsou na rozdíl od běžných škol k dispozici po celý den dvě učitelky.

Důvod zájmu rodičů o školu

Nejčastěji uváděné důvody:

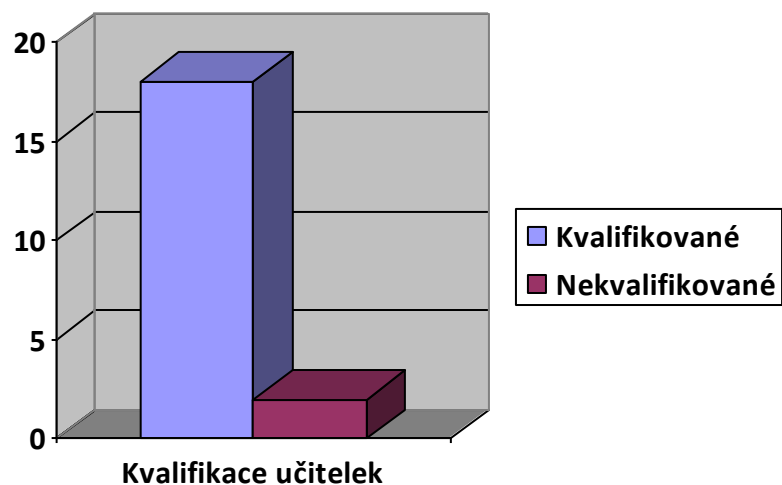
- *Přístup k dětem, jediná škola v okolí, škola blízko bydliště, pověst školy, alternativní způsob výchovy, doporučení známých, vybavenost školy, sourozenci navštěvující školu v minulosti, program mateřské školy.*

Nejvyšší dosažené vzdělání učitelek

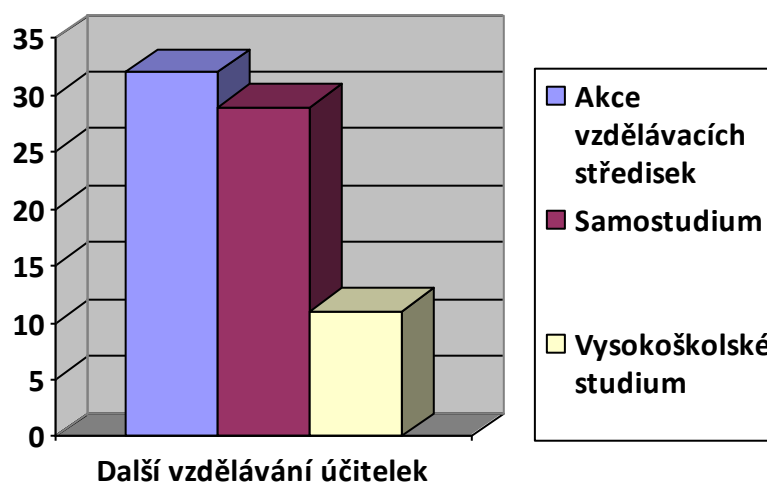

Středoškolské vzdělání s maturitou má 56% učitelek, 20% vysokoškolské bakalářské, 24% vysokoškolské magisterské.

Kvalifikace učitelek

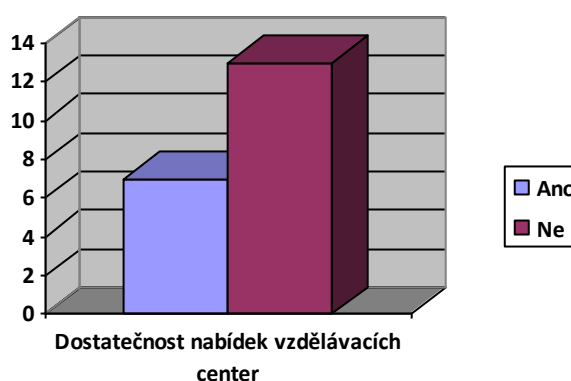

Účast na dalším vzdělávání

Největší zastoupení představuje účast učitelek na dalším vzdělávání pořádaných vzdělávacími středisky. Kromě studia VŠ se učitelky zajímají o účast na seminářích a kurzech pořádaných jinými subjekty (společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání, kurzy waldorfské pedagogiky, projekt respektovat a být respektován pořádaný Státním zdravotním ústavem). Toto pravděpodobně ukazuje na snahu učitelek dále se sebevzdělávat, popř. doplnit nebo rozšířit svoji kvalifikaci.

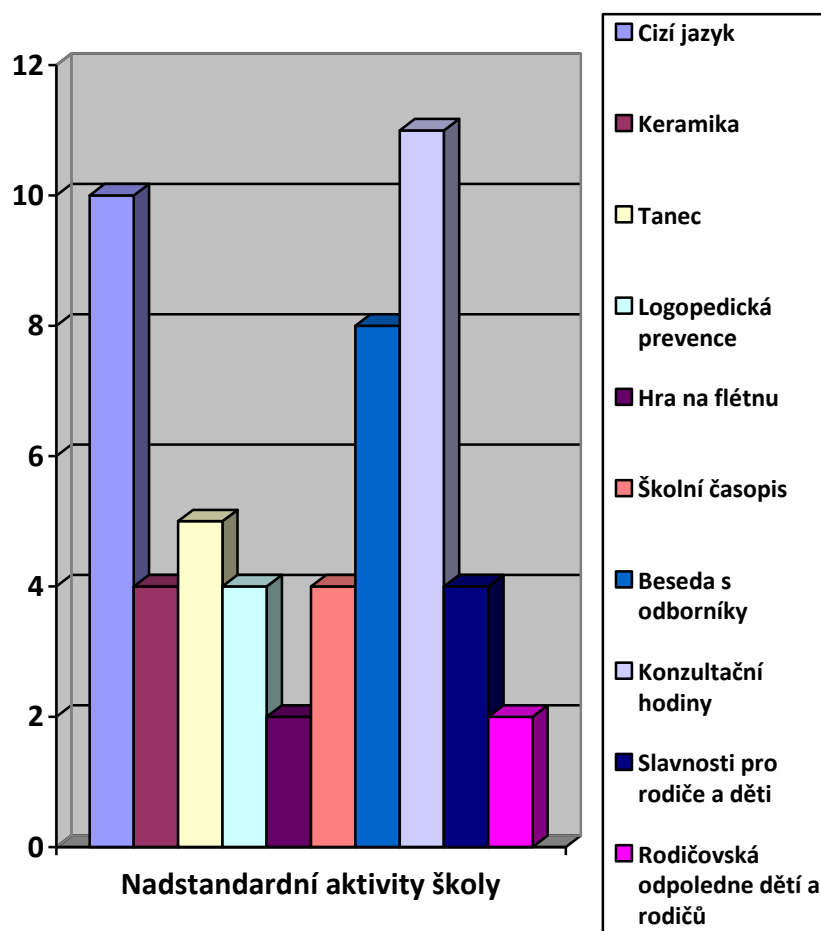
Dostatečnost nabídek pro další vzdělávání

Z hlediska dostatečnosti nabídek vzdělávacích center představovalo 65% zápornou odpověď, která však nebyla respondenty komentována.

b) Nabízené aktivity školy

Nabídka nadstandardních aktivit

Školy se velmi shodují na nabízených aktivitách, některé větší měrou, jiné méně. Nejčastěji uvádějí konzultační hodiny pro rodiče, výuku cizího jazyka a besedu s odborníky. Nejméně je zastoupena hra na flétnu a rodičovská odpoledne rodičů a dětí.

Umožnění adaptace dítěte na prostředí školy

Všechny mateřské školy umožňují různé adaptační programy pro nově příchozí děti.

- Postupná adaptace po hodinách či režimových úsecích
- Den otevřených dveří
- Týden otevřených dveří
- Účast rodičů ve třídě v době adaptace

Nestává se, že si dítě na nové prostředí nezvykne. Přesto existují výjimky, kdy si dítě nezvyklo. Důvodem podle názoru ředitelky bývá nerozhodnost rodičů o tom, zda dítě má již školu navštěvovat či nikoli, rozchod rodičů, či vývojová nezralost dítěte. Tuto problematiku školy řeší individuální formou docházky nebo dočasným přerušením docházky.

Důležitost spolupráce s rodinou dítěte

Všechny ředitelky se shodly na důležitosti spolupráce školy s rodinou.

Doplňující komentáře:

- „Bez spolupráce není možné fungovat“
- „Základem je komunikace a informovanost“
- „Důležité jsou i neformální vztahy s rodiči“
- „Důležitá je domluva na společných výchovných postupech“
- „Je však nezbytné odborné vedení některých rodičů při výchově dětí“
- „Škola je partnerem“ - pozn. jednalo se o odpověď ředitelky soukromé mateřské školy, kterou jsem oslovila s prosbou o distribuci dotazníků pro rodiče; tato žádost byla zamítnuta s tím, že „nebude otravovat své rodiče s nějakýma dotazníkama“ - u tohoto mne napadlo: jakou zpětnou vazbu od rodičů má tato paní ředitelka?

Nabídka aktivit s možností zapojení rodičů

Mezi nejčastěji uváděnými aktivitami byly podobné jako u nadstandardních aktivit. Uváděny byly dny otevřených dveří, zábavná odpoledne, informativní schůzky pro rodiče, společná tvoření rodičů s dětmi. Nejvíce uváděnou aktivitou byly klasické besídky.

c) Zájem rodičů o prospívání dítěte

Učitelky si uvědomují, že s rodiči je nezbytné hovořit o prospívání dětí a konzultovat případnou problematiku dítěte. Domnívají se, že je i důležitá znalost domácího prostředí, zvyklosti dětí. Ze strany rodičů je zájem o podání informace o dítěti, většina mateřských škol však uvedla, že i mezi rodiči existují výjimky a rozdílnost v zájmu o dítě.

Konzultace s rodiči o připravenosti dítěte pro vstup do základní školy

Školy informují rodiče o úrovni připravenosti dítěte pro školu, v případě nezralosti dítěte rodičům navrhuje odklad školní docházky a vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Ředitelky uvádějí, že rodiče mají zájem konzultovat otázky připravenosti dítěte pro školu, někdy dají i na názor učitelky. I zde však zmiňují neochotu a nezájem některých rodičů.

Spolupráce se základními školami

Všechny školy spolupracují se základními školami, tato spolupráce se uskutečňuje především návštěvou dětí v 1. třídě, především u škol vesnických převažuje možnost neformálně pohovořit s učitelkou 1. třídy o prospívání prvňáčků.

Další příspěvky a názory ředitelek

Některé ředitelky škol využily možnost vyjádřit svůj názor ke spolupráci rodiny s mateřskou školou:

- „Kladu důraz na potřebu výchovy k rodičovství – rodiče mají velké pravomoci rozhodovat o dítěti, ale nikde nedostanou návod – z mého pohledu pak dítěti mohou i nepřímo ubližovat (přetěžování, nedostatek podnětů, rozmazlování, výkyvy v chování).
- „Nejhorší přístup ke vzdělávání má stát a potažmo MŠMT a KÚ – normativní přidělování peněz na vzdělávání velmi komplikuje

život ředitelům a v důsledku vše odnesou děti (přeplněné třídy, nemožnost individuálního přístupu tak, jak bychom si představovali, nezastupitelnost, pedagogické kolektivy jsou přetížené, učitelky stárnou)“.

Příloha č. 4

DOTAZNÍK PRO RODIČE MŠ – ŠKOLNÍ ZRALOST

Vážení rodiče, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku zaměřeného na školní zralost dítěte. Zpracované dotazníky využiji jako jeden z podkladů pro diplomovou práci v oboru Pedagogika na FFUK. Dotazníky jsou anonymní, můžete otevřeně vyjádřit své názory.

Děkuji za Váš čas a ochotu, Jana Kovářová.

Pokyny pro vyplnění:

Kromě 1. otázky zaškrtněte tu možnost, která je Vám nejbližší.

- 1) Co si představujete pod pojmem „školní zralost“?
- 2) Domníváte se, že mateřská škola kromě jiného má děti na úspěšný vstup do základní školy připravovat?
 - ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 3) Považujete spolupráci s učitelkami Vašeho dítěte za důležitou?
 - ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 4) Je pro Vás důležitý názor učitelky, pokud se jedná o zralost Vašeho dítěte?
 - ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 5) Uvítali, abyste možnost si v mateřské škole vypůjčit odbornou literaturu k této problematice?
 - ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne

- 6) Uvítali byste besedu na dané téma s odborníkem v této problematice?
- ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 7) Jaký je Váš názor na odklad školní docházky?
- ☐ Ano, pokud je to nutné z hlediska potřeb dítěte
 - ☐ Ano, dítěti mohu prodloužit dětství
 - ☐ Ano, za všech okolností
 - ☐ Nesouhlasím v žádném případě
 - ☐ Jiný názor:
- 8) Dáte na názor učitelky, pokud doporučí Vašemu dítěti odklad školní docházky?
- ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 9) Dáte na názor dětského lékaře, pokud doporučí Vašemu dítěti odklad školní docházky?
- ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne
- 10) Souhlasili byste v případě nejistoty ohledně školní zralosti s vyšetřením dítěte v pedagogicko-psychologické poradně?
- ☐ Určitě ano
 - ☐ Spíše ano
 - ☐ Spíše ne
 - ☐ Určitě ne

Děkuji.

Příloha č. 5

DOTAZNÍKY PRO RODIČE „C“ - VYHODNOCENÍ

Rozdáno: 45

Vráceno: 42

Návratnost: 93%

1) Představa rodičů o pojmu „školní zralost“

- 9x neuvedeno nic
- „Plnění povinností, aby dítě nebylo pomalé, držet „tušku“, soustředit se, zdravít, pracovat v kolektivu, je dostatečně vyspělé, zájem o školní znalosti, má ve všem pravidelný režim, vydrží aspoň půl hodiny v klidu, znalost základních věcí do života, dítě ví, co je učení, chuť a soustředěnost, nezávislost na rodičích, počítání do pěti, plnění zadaných úkolů, vnímání školních povinností, umí jíst příborem, nemá větší vadu řeči“

2) Spolupráce před vstupem do základní školy

- 1 – určitě ano
- 2 – spíše ano
- 3 – spíše ne
- 4 – ne

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
MŠ má připravovat děti na úspěšný vstup do ZŠ	90	10	0	0
spolupráce rodičů s učitelkami je v tomto důležitá	97	3	0	0
pokud se jedná o zralost dítěte, je názor učitelky důležitý *názor navíc, rodiče se neshodli	73	28	0	0
rodiče uvítají možnost si v MŠ vypůjčit odbornou literaturu k tomuto tématu	28	54	18	0
rodiče by uvítali besedu s odborníkem k tomuto tématu	51	44	5	0
rodiče dají na názor učitelky, pokud dítěti odklad docházky doporučí	36	64	0	0
rodiče dají na názor dětského lékaře, pokud dítěti odklad docházky doporučí	49	49	3	0
v případě nejistoty rodiče souhlasí s vyšetřením v pedagogicko-psychologické poradně	74	23	3	0

3) Názor rodičů na odklad školní docházky

	četnost	%
ano, pokud je to nutné z hlediska potřeb dítěte	38	97
ano, pokud mohu prodloužit dětství	1	3
ano, za všech okolností	0	0
nesouhlasí v žádném případě	0	0

Příloha č. 6

DOTAZNÍKY PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL

Vážená paní učitelko, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku zaměřeného na oblast spolupráce rodičů dětí a mateřské školy. Zpracované dotazníky použiji jako jeden z podkladů pro diplomovou práci v oboru Pedagogika na FFUK. Dotazníky jsou anonymní, můžete tedy otevřeně vyjádřit své názory.

Předem děkuji za Váš čas a ochotu, Jana Kovářová.

Počet let praxe učitelky mateřské školy.....

Vzdělávací program vaší školy:.....

A) V této oblasti zaškrtněte jednu z nabízených možností:

1) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

- ☐ Středoškolské s maturitou + nástavba na SPgŠ
- ☐ Středoškolské s maturitou na SPgŠ
- ☐ Vysokoškolské bakalářské
- ☐ Vysokoškolské magisterské
- ☐ Studuji.....

2) Účastníte se seminářů a kurzů v rámci DVPP (další vzdělávání pedagogických pracovníků)?

- ☐ Ano často
- ☐ Někdy
- ☐ Nikdy

3) Domníváte se, že nabídky center DVPP jsou pro Vás dostatečné?

- ☐ Ano vždy
- ☐ Někdy
- ☐ Nikdy

4) Máte možnost si sama zvolit seminář, který Vás zajímá?

- ☐ Ano vždy
- ☐ Často
- ☐ Málokdy
- ☐ Nikdy

5) Jaká témata nabídek DVPP Vás nejvíce zajímají (uved'te max. 3)?

- ☐ Výtvarně a pracovní zaměřené
- ☐ Ekologicky zaměřené
- ☐ Hudebně a pohybově zaměřené
- ☐ Zaměřené na logopedickou nápravu
- ☐ Zaměřené na školní zralost
- ☐ Zaměřené na osobnostní a sociální výchovu dětí
- ☐ Zaměřené na osobnostní a sociální dovednosti učitelů
- ☐ Zaměřená na management školy

B) Zda, a jak často mohou rodiče a jejich děti využít ve Vaší škole následující možnosti a nabídky?

Nyní použijte hodnotící škálu:

- 1 – vždy
- 2 – někdy
- 3 – zcela výjimečně
- 4 – nikdy

1) Umístění dítěte do třídy, do které si přejí rodiče	1 2 3 4
2) Seznámení s prostředím školy ještě před nástupem dítěte do mateřské školy	1 2 3 4
3) Přítomnost rodičů ve třídě v průběhu adaptace	1 2 3 4
4) Každodenní informace rodičům o průběhu adaptace	1 2 3 4
5) Vyslechnutí rodičů o jejich představách o výchově dítěte	1 2 3 4
6) Sdělení informace rodičům o selhávání dítěte v určitých oblastech	1 2 3 4
7) Taktní a diskrétní jednání při řešení problematiky dítěte v určitých oblastech	1 2 3 4
8) Konzultace o problematice výchovy v rodině	1 2 3 4
9) Pravidelné schůzky zaměřené na hodnocení dětí	1 2 3 4
10) Každodenní komunikace se všemi dětmi	1 2 3 4
11) Informace o akcích a činnostech třídy, školy	1 2 3 4

C) Nabízíte rodičům některé z následujících aktivit a možností?
Zakroužkujte ty, které nabízíte (počet není omezen):

- 1) Beseda s odborníkem
- 2) Zapůjčení odborné literatury
- 3) Školní časopis
- 4) Webové stránky
- 5) Oslavy Vánoc, Velikonoc, Dne dětí...
- 6) Společné výlety učitelek, dětí a rodičů
- 7) Ples mateřské školy
- 8) Komunikace prostřednictvím e-mailu
- 9) Konzultační hodiny
- 10) Besídky (klasická ukázka toho, co se děti pečlivě naučily a nacvičily s učitelkami)
- 11) Škola v přírodě
- 12) Počáteční výuka cizího jazyka (kroužek)
- 13) Kroužek keramiky
- 14) Pěvecký kroužek
- 15) Výtvarný kroužek
- 16) Taneční kroužek
- 17) Logopedická náprava
- 18) Jiné.....

D) Posud'te, jak často jsou rodiče schopni a ochotni napomoci spolupráci s mateřskou školou:

- 1 – vždy
- 2 – někdy
- 3 – zcela výjimečně
- 4 – nikdy

1) Přizpůsobit své pracovní povinnosti tak, aby si dítě mohlo postupně zvykat na nové prostředí	1 2 3 4
2) Sdělit informace o zdravotním stavu dítěte	1 2 3 4
3) Sdělit informace o výchovném stylu v rodině	1 2 3 4
4) Sdělit informace o soukromém životě rodiny	1 2 3 4
5) Sdělit případnou problematiku s výchovným působením na dítě doma, v rodinném prostředí	1 2 3 4
6) Vyslechnout každodenně informaci o zvykání si dítěte na nové prostředí	1 2 3 4
7) Vyzvednout kdykoli dítě z MŠ v případě jeho onemocnění nebo úrazu	1 2 3 4
8) Věnovat svůj volný čas aktivitám organizovaných školou	1 2 3 4
9) Pozvat děti s učitelkou do místa svého zaměstnání (exkurze)	1 2 3 4
10) Organizovat s učitelkou aktivity pro ostatní rodiče a děti	1 2 3 4
11) Poskytnout škole finanční příspěvek	1 2 3 4
12) Poskytnout škole materiální pomoc	1 2 3 4

Chcete mi ještě sdělit něco týkající se spolupráce MŠ s rodiči dětí?

Příloha č. 7

DOTAZNÍKY PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL - VYHODNOCENÍ

Rozdáno: 51

Vráceno: 51

Návratnost: 100%

Počet let praxe:

- Průměr 23,5 let
- Medián 25 let

Vzdělávací program školy:

- Školní vzdělávací program: 46%
- Mateřská škola s křesťanskou výchovou: 5%

A) Vzdělání a další vzdělávání učitelek

1. Nejvyšší dosažené vzdělání

	četnost	%
střední škola s nástavbou na SPgŠ	16	31
SPgŠ	29	57
bakalářské	4	8
magisterské	1	2

Z toho 5 učitelek v současné době studuje – 1 SPgŠ, 2 bakalářské, 2 magisterské studium

2. Účast na seminářích a kurzech v rámci DVPP

	ano v%	někdy v%	nikdy v%
účast na seminářích	25	75	0
dostatečnost nabídek vzdělávacích center	12	84	4
možnost výběru semináře dle zájmu	63	27	10

3. Témata, o která mají učitelky největší zájem

	četnost	%
výtvarné a pracovní činnosti	25	20
ekologické zaměření	4	3
hudebné pohybové činnosti	32	25
logopedická náprava	11	9
školní zralost	23	18
osobnostní a sociální výchova dětí	16	13
osobnostní a sociální dovednosti učitelů	8	6
management školy	7	6

B) Nabízené možnosti a aktivity v mateřské škole pro rodiče

- 1 – vždy
2 – někdy
3 – zcela výjimečně
4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
umístění dítěte do třídy dle přání rodičů	20	37	14	29
seznámení s prostředím školy před nástupem dítěte	90	10	0	0
přítomnost rodiče ve třídě v průběhu adaptace	45	22	33	0
každodenní informace rodičům o zvykání dítěte	84	14	2	0
vyslechnutí rodičů o jejich představách o výchově dítěte	55	27	18	0
sdělení rodičům o selhávání dítěte	39	33	27	0
taktní a diskrétní jednání při řešení problematiky dítěte	78	18	4	0
konzultace o problematice výchovy v rodině	22	27	39	12
pravidelné schůzky zaměřené na hodnocení dětí	8	12	47	33
každodenní komunikace učitelky s dítětem	76	22	2	0
informace o akcích a činnostech třídy	96	2	2	0

C) Nabídka aktivit pro děti a zaměřené na spolupráci s rodinou
dítěte

	četnost	%
školní časopis	18	35
webové stránky	36	71
komunikace prostřednictvím e-mailu	22	43
beseda s odborníkem	40	78
zapůjčení odborné literatury	36	71
společné výlety s rodiči a dětmi	11	22
ples mateřské školy	2	4
konzultační hodiny	31	61
oslavy Vánoc, Velikonoc, Dne dětí...	51	100
kroužek keramiky	16	31
besídky	43	84
škola v přírodě	16	31
výuka cizího jazyka	31	61
pěvecký kroužek	22	43
výtvarný kroužek	26	51
taneční kroužek	9	18
logopedická náprava	27	53

Jiné:

- Hra na flétnu, pracovní kroužek, sportovní kroužek, hravá odpoledne, sportovní soutěže, karneval s rodiči, jóga, společné zpívání, cyklovýlety, lampionový průvod

D) Ochota rodičů napomoci spolupráci s mateřskou školou

- 1 – vždy
2 – někdy
3 – zcela výjimečně
4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
přizpůsobit své pracovní povinnosti v průběhu adaptace	2	73	25	0
sdělit informace o zdravotním stavu dítěte	8	41	51	0
sdělit informace o výchovném stylu v rodině	2	20	59	20
sdělit informace o soukromém životě rodiny	2	6	65	27
sdělit problematiku s výchovou dítěte v rodině	2	22	73	4
vyslechnout každodenně informaci o zvykání dítěte na nové prostředí	35	57	8	0
vyzvednout dítě z MŠ kdykoli v případě onemocnění nebo úrazu	35	57	6	0
věnovat svůj volný čas aktivitám organizovaných MŠ	2	51	37	10
pozvat děti s učitelkou do místa svého zaměstnání (exkurze)	0	4	65	31
organizovat s učitelkou aktivity pro ostatní rodiče	0	4	41	55
poskytnout škole finanční příspěvek	0	6	73	22
poskytnout škole materiální pomoc	0	20	78	2

Volné odpovědi učitelk:

- „Málokterí rodiče považují MŠ za partnera, mateřskou školu si pletou se sociální výpomocí v době, kdy jsou v práci nebo neumí najít pro dítě odpovídající program“
- „Matky na mateřské dovolené se dnes neumí postarat o dítě a odkládají jej do MŠ, za směšné školné požadují celodenní péči i o prázdninách“

Příloha č. 8

DOTAZNÍK PRO RODIČE „A“ i „B“

Vážení rodiče, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku zaměřeného na oblast spolupráce rodičů dětí a mateřské školy. Zpracované dotazníky použiji jako jeden z podkladů pro diplomovou práci v oboru Pedagogika na FFUK. Dotazníky jsou anonymní, můžete tedy otevřeně vyjádřit své názory.

Předem děkuji za Váš čas a ochotu, Jana Kovářová.

A) Jakou důležitost pro sebe a své děti myslíte, že většina rodičů přisuzuje následujícím oblastem?

U jednotlivých oblastí zakroužkujte číslo podle této hodnotící škály:

- 1 – určitě důležité
- 2 – méně důležité
- 3 – ne zcela důležité
- 4 – nedůležité

1) Vlastní výběr umístění dítěte v určité třídě	1 2 3 4
2) Homogenní uspořádání tříd	1 2 3 4
3) Přítomnost rodiče ve třídě v průběhu adaptace na prostředí školy (zvykání si)	1 2 3 4
4) Každodenní informace od učitelky o zvykání si dítěte na prostředí školy	1 2 3 4
5) Kvalifikovaný a zkušený personál	1 2 3 4
6) Vysokoškolské vzdělání učitelek	1 2 3 4
7) Sehraný tým učitelek a ostatních zaměstnanců	1 2 3 4
8) Seznámení s prostředím školy ještě před nástupem do mateřské školy	1 2 3 4
9) Sdělení informací o zdravotním stavu dítěte učitelce	1 2 3 4
10) Informování o způsobu výchovy dítěte v rodině	1 2 3 4
11) Neformální komunikace s učitelkou	1 2 3 4

12) Ochota učitelky vyslechnout Vaše představy o výchově	1 2 3 4
13) Taktní a diskrétní jednání učitelky při řešení problematiky dítěte
v oblasti výchovné nebo vzdělávací	1 2 3 4
14) Sdělení učitelky o selhávání dítěte v určitých oblastech	1 2 3 4
15) Možnost konzultovat s učitelkou problematiku výchovy dítěte
v rodině	1 2 3 4
16) Uskutečnění pravidelných informativních schůzek zaměřených na
hodnocení dětí	1 2 3 4
17) Každodenní komunikace učitelky s dítětem	1 2 3 4
18) Informace o akcích tříd, školy	1 2 3 4
19) Informace školy o výjimečných situacích (např. omezení provozu
z důvodu technické havárie, chřipková epidemie)	1 2 3 4
20) Okamžitá informace o úrazu dítěte	1 2 3 4
21) Okamžitá informace o podezření na onemocnění dítěte	1 2 3 4
22) Beseda s odborníkem	1 2 3 4
23) Zapůjčování odborné literatury	1 2 3 4
24) Příprava dítěte pro vstup do základní školy	1 2 3 4
25) Rozvoj sociálních dovedností dítěte	1 2 3 4
26) Doporučení učitelky k odkladu školní docházky	1 2 3 4

B) Jako skutečnosti myslíte, že ovlivňují většinu rodičů při výběru mateřské školy pro své dítě?

Hodnoticí škála:

- 1 – vždy
- 2 – někdy
- 3 – zcela výjimečně
- 4 – nikdy

1) Poloha mateřské školy blízko bydliště	1 2 3 4
2) Poloha mateřské školy blízko zaměstnání	1 2 3 4
3) Okolní prostředí mateřské školy	1 2 3 4
4) Kvalitní práce učitelek	1 2 3 4
5) Nabídka činností pro děti i rodiče	1 2 3 4
6) Vybavení školy	1 2 3 4
7) Na základě doporučení a reference známých	1 2 3 4
8) Na základě vlastní zkušenosti	1 2 3 4
9) Jiné – jaké?.....	

C) Do jaké míry myslíte, že je většina rodičů ochotna a schopna napomoci spolupráci s mateřskou školou?

Hodnoticí škála:

- 1 – vždy
- 2 – někdy
- 3 – zcela výjimečně
- 4 – nikdy

1) Přizpůsobit své pracovní povinnosti tak, aby si dítě mohlo postupně zvykat na nové prostředí školy	1 2 3 4
2) Sdělit informace o zdravotním stavu dítěte	1 2 3 4
3) Sdělit informace o výchovném stylu v rodině	1 2 3 4
4) Sdělit informace o soukromém životě rodiny	1 2 3 4
5) Sdělit případnou problematiku s výchovným působením na dítě doma, v rodinném prostředí	1 2 3 4
6) Vyslechnout každodenně informaci o zvykání si dítěte na nové prostředí	1 2 3 4
7) Vyzvednout kdykoli dítě z MŠ v případě jeho onemocnění nebo úrazu	1 2 3 4
8) Věnovat svůj volný čas aktivitám organizovaných mateřskou školou	1 2 3 4
9) Pozvat děti s učitelkou do místa svého zaměstnání (exkurze)	1 2 3 4
10) Organizovat s učitelkou aktivity pro ostatní děti a rodiče	1 2 3 4
11) Poskytnout škole finanční příspěvek	1 2 3 4
12) Poskytnout škole materiální pomoc	1 2 3 4

D) Jaké myslíte, že by většina rodičů uvítala tyto aktivity v mateřské škole?

Hodnoticí škála:

- 1 – vždy
- 2 – někdy
- 3 – zcela výjimečně
- 4 – nikdy

1) Pravidelné informace na nástěnkách	1 2 3 4
2) Školní časopis	1 2 3 4
3) Webové stránky	1 2 3 4
4) Společná setkávání dětí, rodičů a učitelek s určitým tématem	1 2 3 4
5) Oslavy Vánoc, Velikonoc, Dne dětí...	1 2 3 4
6) Společné víkendové výlety	1 2 3 4
7) Ples pro rodiče MŠ	1 2 3 4
8) Možnost komunikace se školou prostřednictvím e-mailu	1 2 3 4
9) Konzultační hodiny	1 2 3 4
10) Keramický kroužek	1 2 3 4
11) Besídky (předem připravená vystoupení dětí pro rodiče)	1 2 3 4
12) Týdenní škola v přírodě	1 2 3 4
13) Výuka cizího jazyka	1 2 3 4
14) Pěvecký kroužek	1 2 3 4
15) Výtvarný kroužek	1 2 3 4
16) Taneční kroužek	1 2 3 4
17) Logopedická náprava	1 2 3 4

Chcete sdělit ještě něco jiného?

Děkuji.

Příloha č. 9

DOTAZNÍKY PRO RODIČE „A“ - VYHODNOCENÍ

Rozdáno: 138

Vráceno: 94

Návratnost: 68%

A) Důležitost pro rodiče a děti v různých oblastech

- 1 – určitě důležité
- 2 – méně důležité
- 3 – ne zcela důležité
- 4 – nedůležité

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
výběr třídy pro dítě	19	33	41	6
homogenní uspořádání třídy	23	20	35	21
kvalifikovaný a zkušený personál	86	12	2	0
vysokoškolské vzdělání učitelek	10	18	51	21
sehraný tým učitelek a ostatního personálu	77	23	0	0
seznámení s prostředím MŠ ještě před nástupem	50	45	4	1
přítomnost rodiče ve třídě v průběhu adaptace	13	26	50	12
každodenní informace učitelky o adaptaci dítěte	47	44	9	1
sdělení informací o zdravotním stavu dítěte učitelce	86	12	2	0
informování o způsobu výchovy dítěte v rodině	12	56	30	2
neformální komunikace s učitelkou	24	50	20	5
ochota učitelky vyslechnout představy o výchově	16	59	23	2
taktní a diskrétní jednání učitelky při informaci o dítěti	62	35	3	0

sdělení učitelky o selhávání dítěte	65	33	2	0
možnost konzultovat problematiku výchovy v rodině	24	52	19	4
uskutečnění pravidelných info schůzek (hodnocení)	20	49	26	5
každodenní komunikace učitelky s dítětem	79	21	0	0
informace o akcích třídy, školy	56	44	0	0
informace školy o výjimečných situacích (omezení provozu, epidemie)	78	22	0	0
okamžitá informace o úrazu dítěte	95	5	0	0
okamžitá informace o podezření na onemocnění dítěte	85	15	0	0
beseda s odborníkem	13	59	23	5
zapůjčování odborné literatury	2	23	65	10
příprava dítěte pro vstup do základní školy	85	15	0	0
rozvoj sociálních dovedností dítěte	90	10	0	0
doporučení učitelky k odložení školní docházky	55	41	2	1

B) Skutečnosti ovlivňující výběr mateřské školy

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
poloha MŠ blízko bydliště	24	68	7	0
poloha MŠ blízko zaměstnání	15	54	28	3
okolní prostředí školy	23	54	21	1
kvalitní práce učitelek	76	19	5	0
nabídka činností pro děti a rodiče	34	43	22	1
vybavení školy	29	53	16	2
na základě doporučení známých	20	44	36	0
na základě vlastní zkušenosti	45	37	18	0

C) Ochota rodičů nápomoci spolupráci s mateřskou školou

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1	2	3	4
	v %	v %	v %	v %
přizpůsobit své pracovní povinnosti v průběhu adaptace	17	60	22	1
sdělit informace o zdravotním stavu dítěte	64	30	5	1
sdělit informace o výchovném stylu v rodině	12	37	46	5
sdělit informace o soukromém životě rodiny	0	18	55	27
sdělit problematiku s výchovou dítěte v rodině	9	36	50	5
vyslechnout každodenně informaci o zvykání dítěte na nové prostředí	53	43	2	2
vyzvednout dítě z MŠ kdykoli v případě onemocnění nebo úrazu	78	19	3	0
věnovat svůj volný čas aktivitám organizovaných MŠ	5	54	40	0
pozvat děti s učitelkou do místa svého zaměstnání (exkurze)	2	18	64	16
organizovat s učitelkou aktivity pro ostatní rodiče	2	18	73	6
poskytnout škole finanční příspěvek	2	17	74	6
poskytnout škole materiální pomoc	6	26	65	3

D) Zájem rodičů o aktivity v mateřské škole

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
pravidelné informace na nástěnkách	86	11	3	0
školní časopis	24	27	40	9
webové stránky	39	29	24	7
možnost komunikace prostřednictvím e-mailu	26	31	31	13
společná setkávání dětí, rodičů a učitelek s určitým tématem	29	26	43	3
oslavy Vánoc, Velikonoc, Dne dětí...	72	24	3	0
společné víkendové výlety	3	11	64	22
ples pro rodiče MŠ	3	12	47	38
konzultační hodiny	20	29	37	14
keramický kroužek	33	28	36	3
besídky	71	21	6	1
týdenní škola v přírodě	27	30	28	16
výuka cizího jazyka	36	41	17	5
pěvecký kroužek	46	43	12	0
výtvarný kroužek	46	47	7	0
taneční kroužek	44	46	11	0
logopedická náprava	68	29	2	1

Příloha č. 10

DOTAZNÍKY PRO RODIČE „B“ - VYHODNOCENÍ

Rozdáno: 44

Vráceno: 39

Návratnost: 89%

A) Důležitost pro rodiče a děti v různých oblastech

- 1 – určitě důležité
- 2 – méně důležité
- 3 – ne zcela důležité
- 4 – nedůležité

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
výběr třídy pro dítě	36	38	23	3
homogenní uspořádání třídy	44	31	23	3
kvalifikovaný a zkušený personál	79	10	10	0
vysokoškolské vzdělání učitelek	21	26	46	8
sehraný tým učitelek a ostatního personálu	62	28	5	5
seznámení s prostředím MŠ ještě před nástupem	56	41	0	3
přítomnost rodiče ve třídě v průběhu adaptace	23	51	15	10
každodenní informace učitelky o adaptaci dítěte	62	33	3	3
sdělení informací o zdravotním stavu dítěte učitelce	72	21	5	3
informování o způsobu výchovy dítěte v rodině	36	51	8	5
neformální komunikace s učitelkou	26	46	23	5
ochota učitelky vyslechnout představy o výchově	26	46	15	0
taktní a diskrétní jednání učitelky při informaci o dítěti	54	38	8	0

sdělení učitelky o selhávání dítěte	44	51	5	0
možnost konzultovat problematiku výchovy v rodině	28	38	33	0
uskutečnění pravidelných info schůzek (hodnocení)	26	36	31	8
každodenní komunikace učitelky s dítětem	54	36	10	0
informace o akcích třídy, školy	41	54	5	0
informace školy o výjimečných situacích (omezení provozu, epidemie)	56	41	0	3
okamžitá informace o úrazu dítěte	92	8	0	0
okamžitá informace o podezření na onemocnění dítěte	85	13	3	0
beseda s odborníkem	8	49	33	10
zapůjčování odborné literatury	5	21	59	15
příprava dítěte pro vstup do základní školy	49	46	3	3
rozvoj sociálních dovedností dítěte	56	38	5	0
doporučení učitelky k odložení školní docházky	36	44	15	5

B) Skutečnosti ovlivňující výběr mateřské školy

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
poloha MŠ blízko bydliště	44	49	8	0
poloha MŠ blízko zaměstnání	15	56	28	0
okolní prostředí školy	41	46	13	0
kvalitní práce učitelek	62	28	8	3
nabídka činností pro děti a rodiče	36	44	21	0
vybavení školy	31	51	15	3
na základě doporučení známých	41	41	18	0
na základě vlastní zkušenosti	44	49	8	0

C) Ochota rodičů nápomoci spolupráci s mateřskou školou

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1	2	3	4
	v %	v %	v %	v %
přizpůsobit své pracovní povinnosti v průběhu adaptace	26	56	18	0
sdělit informace o zdravotním stavu dítěte	51	41	8	0
sdělit informace o výchovném stylu v rodině	15	59	23	3
sdělit informace o soukromém životě rodiny	8	31	49	13
sdělit problematiku s výchovou dítěte v rodině	15	41	36	8
vyslechnout každodenně informaci o zvykání dítěte na nové prostředí	41	46	10	3
vyzvednout dítě z MŠ kdykoli v případě onemocnění nebo úrazu	69	28	3	0
věnovat svůj volný čas aktivitám organizovaných MŠ	8	51	36	5
pozvat děti s učitelkou do místa svého zaměstnání (exkurze)	13	10	59	18
organizovat s učitelkou aktivity pro ostatní rodiče	5	21	59	15
poskytnout škole finanční příspěvek	0	23	67	10
poskytnout škole materiální pomoc	8	26	62	5

D) Zájem rodičů o aktivity v mateřské škole

1 – vždy

2 – někdy

3 – zcela výjimečně

4 – nikdy

	1 v %	2 v %	3 v %	4 v %
pravidelné informace na nástěnkách	69	26	3	3
školní časopis	41	38	18	3
webové stránky	51	18	28	3
možnost komunikace prostřednictvím e-mailu	38	33	26	3
společná setkávání dětí, rodičů a učitelek s určitým tématem	38	33	26	3
oslavy Vánoc, Velikonoc, Dne dětí...	67	23	10	0
společné víkendové výlety	15	18	46	21
ples pro rodiče MŠ	10	18	46	26
konzultační hodiny	26	33	38	3
keramický kroužek	28	41	31	0
besídky	62	31	5	3
týdenní škola v přírodě	26	51	21	3
výuka cizího jazyka	28	49	18	5
pěvecký kroužek	33	49	18	0
výtvarný kroužek	41	51	8	0
taneční kroužek	33	51	15	0
logopedická náprava	44	56	0	0

Příloha č. 11

Záznam rozhovoru

Rozhovor jsem realizovala s učitelkou dvoutřídní školy na vesnici, s učitelkou čtyřtřídní školy ve městě a s učitelkou soukromé dvoutřídní školy ve městě.

- „S rodiči většinou problém v oblasti spolupráce nemáme, vždy se však najdou výjimky.“
- „Setkala jsem se s maminkou, která ve své výchově syna nebyla příliš důsledná, několikrát jsem s ní o této problematice hovořila. Reagovala na náš hovor tak, že sobě i mně uhradila kurz Respektovat a být respektován“.
- „Naše škola pro děti před několika lety zahájila odpolední kroužek zaměřený na pohybové a sportovní hry. Z řad rodičů byl o tuto nabídku takový zájem, že nebylo možné ve velkém počtu ho realizovat. Proto jsme změnili organizaci, a do odpoledního kroužku jsme aktivně zapojili i rodiče. Zájem klesl do té míry, že tato činnost v současné době není realizována“.
- „jsou rodiče, kteří se velmi rádi účastní společných akcí. Někteří však o ně viditelně zájem nejeví. V den akce vyzvednou dítě po obědě nebo ho vůbec nepřivedou do školky“.
- „Pokud si rodiče za své děti řádně hradí školné, myslí si, že veškerá zodpovědnost za výchovu jejich dětí je na nás, učitelkách. Děti pětileté nezvládají základní hygienické a společenské návyky, sebeobslužné činnosti, rodiče však vyžadují, aby se účastnilo všech sportovních činností, za kterými docházíme na druhý konec města. V tomto nejsou výjimkou ani rodiče dětí sotva tříletých, kdy výuka tenisu je pro ně zásadní“.
- „Setkala jsem se s rodiči, kteří se pro svého syna (onemocněl ve škole v přírodě) dostavili neuvěřitelně rychle. Tatínek přiletěl vrtulníkem“.

Příloha č. 12

Kazuistiky s různou úrovní spolupráce

a) Rodina spolupracující

Dítě:

- Ondřej 6 let
- Adaptace na prostředí školy proběhla bezproblémově
- Schopnosti a dovednosti odpovídají jeho věku
- Rád komunikuje s dospělými i dětmi, ve skupině dětí je oblíbený pro svoji veselou povahu.
- Na podzim 2009 se začalo jeho chování měnit – plačtivý, úzkostný, dětem i učitelkám vyprávěl o pánovi, ke kterému se stěhuje jeho sestra, ze slovních výrazů vyplynulo, že prezentuje hovor dospělých

Matka:

- 39 let
- Středoškolské vzdělání s maturitou
- Druhé manželství, 3 děti (16 let dcera z prvního manželství, 9 let dcera a 6 let syn z druhého manželství)
- Knihovnice v městské knihovně

Otec:

- 42 let
- Vysokoškolské vzdělání
- První manželství
- Projektant stavební společnost

Výchova dítěte v rodině:

- Oba rodiče projevují zájem o výchovu všech tří dětí, jejich zájem je soustředěn na všechny stejně s diferenciací podle potřeb věku dětí, poskytují dětem dostatek ekonomického zajištění i emocionálních vazeb, vždy působí jako šťastná spokojená rodina s běžnými starostmi

Spolupráce s mateřskou školou:

- Starší dva sourozenci navštěvovali naši školu v předchozích letech
- Od počátku rodiče projevují velmi vstřícný postoj k mateřské škole, vždy se účastní akcí školy.
- Spolupráce byla na vynikající úrovni především u dvou mladších sourozenců, (nejstarší dcera docházela pouze 1 rok před vstupem do základní školy) rodiče několikrát pozvali celou třídu do jejich domácího prostředí (dům s velkou zahradou, koňská stáj), pro děti si vždy připravily soutěže, ukázky výcviku psů, jízdu na ponících, občerstvení – toto přetrvává
- Často se (především matka, otec pracuje mimo město) zajímá o chování a prospívání dětí.

Řešení změn v chování Ondřeje:

- Matka byla taktně upozorněna na změny chování Ondřeje, především na jeho ranní úzkost, kdy se loučil v šatně a s mladší sestrou.
- Na základě předchozí vypěstované důvěry se matka svěřila s problematikou nejstarší sestry, jejíž jednání se odrazilo v emočním prožívání Ondřeje.
- Učitelka nevyřešila události, které zasáhly celou rodinu, ale vytvořila prostředí, ve kterém se matka cítila bezpečně, umožnila jí pohlédnout na problém i z jiného úhlu pohledu, poskytla matce zázemí porozumění a vzájemné důvěry.

b) Rodina nespolupracující

Dítě:

- Lucie
- 5 let
- Adaptace na prostředí školy proběhla téměř bezproblémově, do skupiny vrstevníků se zapojovala velmi pomalu, stejně tak v kontaktu s dospělými
- Společných řízených her se účastní, s dětmi i učitelkou komunikuje bez problémů. Z hlediska rozumové úrovně (rozlišování barev, vlastností předmětů, znalosti z oblasti společenské) se projevuje nedostatečnost.

Problematika dítěte:

- Docházka do mateřské školy je nepravidelná.
- Příchod bývá vždy pozdější, přestože matka byla upozorněna na potřebnost včasného příchodu (do 8.00 hodin) proto, aby měla Lucie dostatek času a prostoru pro spontánní hry, pro individuální činnosti. Takto se zúčastňuje především činností, které probíhají až po dopolední svačině. Odpolední příchod matky pro dceru byl většinou až po uzavírací době mateřské školy. Po dobu, kterou Lucie tráví v mateřské škole, bývá matka viděna velmi často u stánku s rychlým občerstvením ve společnosti mužské, požívající alkohol již v dopoledních hodinách.
- Fyzický vzhled dítěte nasvědčuje nedostatečné pravidelné výživě, oblečení má většinou špinavé, zapáchající kouřem. Na těle dítěte se občas objevují modřiny.

Matka:

- 30 let
- Základní vzdělání
- Svobodná (1 dítě)
- Nezaměstnaná

Otec:

- Neuveden

Výchova dítěte v rodině:

- Matka dceru vychovává sama, společně bydlí v nájemním bytě v lokalitě, kde žijí převážně rodiny problematické a méně sociálně přizpůsobivé.
- Podle chování a jednání matky s dcerou vyplynulo, že matka na výchovu dcery nestačí. Lucie na pokyny matky nereaguje, dělá si to, co momentálně chce. K matce se chová opovržlivě, občas na ni zakřičí, pokud se jí nelíbí matky požadavky. Matka si pravděpodobně neví rady s výchovou, zřejmě nemá představu o tom, k čemu by měla svoji dceru vést. Nemá dostatek schopností a dovedností v uplatňování rodičovských kompetencí (nejasná pravidla týkající se výchovy dítěte, nedostatek času na dítě, absence výchovných postupů).

Spolupráce s mateřskou školou:

- Společných akcí školy se matka s dcerou neúčastní, popř. na tyto akce dochází matka teprve po jejich ukončení, Lucie je po tuto dobu společného tvoření apod. s učitelkou.
- Ze vzájemných interakcí s učitelkami vyplývá, že matka má pravděpodobně sníženou úroveň mentálních schopností.
- Úhrady za stravné matka hradila vždy s několika týdenním zpožděním.

Řešení problematiky:

- Problematika výchovného působení na dceru byla s matkou několikrát řešena individuální schůzkou. Již zpočátku byly doporučeny matce takové

výchovné způsoby, aby dceři nebylo ubližováno. Učitelky nabídly matce pomoc při organizaci režimu a pravidelnosti dne tak, aby nedocházelo k pozdním příchodům. Byla nabídnuta i pomoc pro posouzení školní zralosti dcery. Jednoho společného setkání se účastnila i babička (matka matky). Ta odmítla jakoukoli pomoc, o problémovém chování matky ví (ji v dětství zjištěno snížení rozumových schopností).

- Veškeré pokusy o pomoc týkající se výchovných postupů však nenapomáhaly k tomu, aby se přístup matky k výchově dcery změnil, proto mateřská škola podala oznámení na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte na možné zanedbávání péče a výchovy dítěte s tím, že matka potřebuje především pomoc v zavedení pevného režimu dne, možnosti získání sociálních dávek.

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích, a aby se vypůjčovatelé řádně zaspali do příloženého seznamu.

V Praze dne:.....

Podpis:

[illegible]